ΒΙΩΝ

ΕΤΟΣ Α'. ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ ΤΗι 15 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1878 ΦΥΛΛ. 4.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΑΡ' ΕΛΛΗΣΙ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ.

II.

Τὴν περίφημον βιβλιοθήκην τοῦ Ἀλεξανδρείας ἱδρύσατο, ὡς εἴπομεν ἤδη, Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ὁ καὶ Σωτὴρ ἐπικαλούμενος, κατὰ συμβουλὴν τοῦ πολυμαθοῦς καὶ ἐμπειροτάτου περὶ τὰ πολιτικὰ Δημητρίου τοῦ Φαληρέως, ὅστις καταδικασθεὶς εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν ἀχαρίστων αὐτοῦ συμπολιτῶν Ἀθηναίων φυγὼν ἦλθε πρὸς τὸν Πτολεμαῖον, παρ' οὗ δέοντως ἐκτιμηθεὶς κατέστη πρῶτος τῶν φίλων αὐτοῦ ἀπολαμβάνων τῶν μεγίστων τιμῶν. Λέγομεν δὲ κατὰ συμβουλὴν αὐτοῦ, διότι πρῶτος αὐτός, κατὰ τὸν Πλούταρχον 1), παρῄνεσε τῷ βασιλεῖ ν' ἀποκτήσῃ καὶ ἀναγιώσῃ τὰ περὶ βασιλείας καὶ ἡγεμονίας βιβλία, διότι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχουσι γεγραμμέναι αἱ ἄριστα τῶν συμβουλῶν, ἃς οἱ φίλοι δὲν τολμῶσι νὰ εἴπωσι πρὸς τοὺς βασιλεῖς.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης συλλογῆς εὐαρεστηθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐπεξέτεινεν εἶτα τὴν σπουδὴν αὐτοῦ περὶ τὴν συναγωγὴν πάντων, εἰ δυνατόν, τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην βιβλίων. Ὠκοδόμησε δὲ καὶ βιβλιοθήκην πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Μεγάλου Λιμένος, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς πόλεως τῇ καλουμένῃ Προυχεῖον 2), ἐφ' ἧς θέσεως κεῖνται νῦν τὰ προξενεῖα τῶν Εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων 3). Εἰς ταύτην δὲ, χάρις εἰς τὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν τοῦ Δημητρίου καὶ τὸν πόθον τοῦ βασιλέως, σωρηδὸν συνέρρεον πανταχόθεν τὰ βιβλία. Ἐντεῦθεν ὅμως ἄρχονται δυσεξήγητοι διαφωνίαι μεταξὺ τῶν συγγραφέων περὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν· διότι ὁ μὲν Ἰώσηπος 4) ἀφηγούμενος τὰ περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν ἑβδομήκοντα λέγει, ὅτι ὁ Δημήτριος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου πόσας ἤδη μυριάδας βιβλίων ἔχει συνειλεγμένας, ἀπεκρίνατο ὅτι τὰ μὲν ὑπάρχοντα ἤδη ἀριθμοῦνται περὶ τὰς εἴκοσι μυριάδας, ἐλπίζει δὲ ὅτι μετ' ὀλίγον θέλει συναθροίσει μέχρι πεντήκοντα· ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ Ἐπιφάνιος 5) ἀναφέρει ὅτι ὁ τὴν βιβλιοθήκην πεπιστευμένος ἐρωτηθεὶς τὰ αὐτὰ

1). Βασιλικ. ἀποφθέγματα.

2). Κατ' ἄλλους Βρούχιον ἢ Πυρούχιον. Παράγεται δὲ ἡ λέξις ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἔχω καὶ σημαίνει σιταποθήκη· ἀλλ' ὁ Goettling De accent p. 11, παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τοῦ προεχής· διότι ἡ τὸ ὄνομα τοῦτο φέρουσα συνοικία ἔκειτο, λέγει, ἐπὶ τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους τῆς πόλεως.

3). Barthélemy Saint Hilaire, Lettres sur l'Egypte.

4). Ἰουδαϊκ. Ἀρχαιολ. 113, 2.

5). Περὶ μέτρ. καὶ σταθμ. IX.

ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἀπήντησεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἤδη μυριάδες πέντε βιβλίων καὶ τετρακισχίλια ὀκτακόσια.

Τινὲς, ἐν οἷς καὶ ὁ Bonamy 1), θέλοντες νὰ συμβιβάσωσι τὰς ἀντιθέτους ταύτας εἰδήσεις λέγουσιν ὅτι πιθανὸν αἱ ἐρωτήσεις αὗται νὰ ἐγένοντο κατὰ διαφόρους ἐποχὰς· ἀλλ' ἡ ἔνστασις αὕτη καταπίπτει, νομίζομεν, ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἀναγνώσεως ἀμφοτέρων τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος χωρίων, ἐν οἷς παρατηροῦμεν ὅτι παρὰ τὰ ἀοριστικὰ ποτὲ καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν περὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς γίνεται λόγος, διότι ἀμέσως κατωτέρω δ τε Ἰώσηπος καὶ ὁ Ἐπιφάνιος ἀφηγοῦνται τὰ περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν ἑβδομήκοντα. Καὶ ὁ μὲν Ἰώσηπος ὑπὸ τῶν κριτικῶν ἀξιοπιστότερος θεωρεῖται τοῦ πολλῷ μεταγενεστέρου πολυμαθοῦς, ἀλλ' ὡς ἱστορικοῦ εὐπίστου Ἐπιφανίου 2)· πλὴν ἀφ' ἑτέρου καὶ ὁ Εὐσέβιος φαίνεται συμφωνῶν πρὸς τὴν γνώμην τοῦ τελευταίου τούτου, διότι βεβαιοῖ ὅτι ἡ βιβλιοθήκη περιελάμβανεν ἑκατὸν χιλιάδας τόμων 3) κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Φιλαδέλφου.

Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος οὗτος τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, ὧν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Αἰλιανοῦ 4) καὶ πορίσαι δεινότατος καὶ δαπανῆσαι λαμπρότατος καὶ κατασκευάσαι μεγαλουργότατος βασιλέων, ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καταγινόμενος φιλοκάλως πάνυ περὶ τὸν πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης ἀγοράσας καὶ ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐκ Ῥόδου βιβλία καὶ τὸ σπουδαιότερον παρὰ τοῦ Νηλέως τὴν βιβλιοθήκην αὐτὴν τοῦ Ἀριστοτέλους 5), ὅπερ ὅμως οἱ νεώτεροι δὲν παραδέχονται, ὑπολαμβάνοντες πιθανώτερον ὅτι τὰ ἤδη ἐκδεδομένα συγγράμματα τοῦ φιλοσόφου τούτου κατέταξεν ἁπλῶς ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ 6). Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ηὐξήθη ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων, ὥστε τῆς πρώτης βιβλιοθήκης, τῆς ἐν Προυχείῳ, μὴ περιλαμβανούσης πλέον ἄλλα, κατεσκευάσθη καὶ ἑτέρα ἐν τῷ Σεραπείῳ, μικροτέρα τῆς πρώτης βιβλιοθήκη, ἥτις καὶ θυγάτηρ ὠνομάσθη αὐτῆς 6). Ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν βιβλιοθηκῶν προέστη, ἐξορισθέντος τοῦ Δημητρίου ὑπὸ τοῦ Φιλαδέλφου καὶ ἀποθανόντος ὕστερον ἐκ δήγματος ἀσπίδος, Ζηνόδοτος ὁ Ἐφέσιος γραμματικὸς, ὃς καὶ πρώτος τοῦ Ὁμήρου διορθωτὴς ἐγένετο (Ἐπιφ. περὶ μέτρων καὶ σταθμ. XI).

Ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Φιλαδέλφου μόνας εἰδήσεις περὶ τῆς βιβλιοθήκης ἔχομεν τὰ ὑπὸ τοῦ Σουΐδα διατηρηθέντα ὀνόματα τῶν ἐπιστατῶν αὐτῆς καὶ τοιοῦτοι ἦσαν Ἐρατοσθένης ὁ Κυρηναῖος μεταπεμφθεὶς ἐξ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ τρίτου Πτολεμαίου καὶ διατρίψας μέχρι τοῦ πέμπτου, ὁ σύγχρονος καὶ διάδοχος ὕστερον αὐτοῦ Ἀπολλώνιος ὁ Ἀλεξανδρεὺς, ὁ διὰ τὴν ἐν Ῥόδῳ διατριβήν του Ῥόδιος ἐπικαλούμενος καὶ Ἀριστώνυμος ὁ κωμικὸς, οὗ ἐπιστατοῦντος, ἱδρύσατο καὶ ὁ Εὐμένης ἐν Περγάμῳ τὴν τὰ δευτερεῖα τῆς Ἀλεξανδρινῆς φέρουσαν βιβλιοθήκην. Δι' ὃ δὴ ζηλοτυπήσας ὁ τότε τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων Πτολεμαῖος ὁ Ἐπιφανὴς ἐφυλάκισε μὲν τὸν πρὸς τὸν Εὐμένην θελήσαντα νὰ φύγῃ Ἀριστώνυμον, ἀπηγόρευσε δὲ τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἐν Αἰγύπτῳ φυομένου καὶ κατεργαζομένου παπύρου, τῆς μόνης τότε καταλλήλου πρὸς γραφὴν βιβλίων ὕλης, ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ ὁποίου πιεζόμενοι οἱ ἐν Περγάμῳ ἐφεῦρον, ἢ τουλάχιστον ἐτελειοποίησαν, νέον εἶδος γραφικῆς ὕλης, τὴν περγαμηνὴν, ἥτις ὑπερεῖχε τοῦ παπύρου κατὰ τοῦτο πρὸ πάντων, ὅτι δηλ. ἐνῷ ἐπὶ τῶν παπύρων ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνης σελίδος ἠδύνατό τις νὰ γράφῃ, ἐπὶ τῆς περγαμηνῆς τοὐναντίον ἐπ' ἀμφοτέρων 8).

(Ἕπεται συνέχεια)

1). Dissertation historique sur la bibliothèque d' Alexandrie ἐκδοθεῖσα ἐν τοῖς Mémoires de Literature.

2). Διομ. Κυριακοῦ Δοκίμιον Ἐκκλ. Ἱστορίας σ. 139

3). Χρονικ. 66.

4). Ποικιλ. Ἱστορ. Δ. 15. Πρβλ. καὶ Ἀθην. Ε. 203 d —5). Ἀθήν. Α. 3.

5). Dictionnaire des antiquités Grecques et Romaines ἐν τῇ λέξει βιβλιοθήκη. Τὸ ἄρθρον τοῦτο, ὃν τοῦ κ. Rebiou, κατὰ παραδρομὴν ἐσημειώθη προηγουμένως ὅτι ἀνήκει εἰς τὸν κ. Saglio.

8) Curiosités bibliographiques par Ludovic Salanne σ. 11. Τούτοις πρβλ. καὶ τὴν τοῦ φίλου Γ. Κ. Ὑπερίδου "Περὶ τῶν γραφικῶν ὑλῶν„ διατριβὴν, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ περιοδικῷ "Ὅμηρος„ φυλλ. Μαρτίου 1877.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΟΙ

Ἀδαμαντίου Κοραῆ

πρὸς Chardon de la Rochette.

ἐξελληνισθεῖσαι ὑπὸ Γ. Κ. Γ.

(συνέχεια).

Ε'.

Ὁ χόλος τοῦ ἀγαθοῦ Παναγιώτου ἐναντίον τῶν Εὐρωπαίων μοὶ ἐφάνη, φίλτατέ μοι φίλε, τοσούτῳ μᾶλλον εὐχάριστος, καθ' ὅσον ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ τούτου κατέχομαι ἀείποτε καὶ ἐγὼ αὐτός. Ἐπιλαμβάνομαι δὲ τῆς παρεχομένης μοι περιστάσεως, ἵνα σᾶς ἐξηγήσω τὴν συνομιλίαν, ἣν ἔσχομεν πρό τινων ἑβδομάδων, περιπατοῦντες εἰς τὴν δενδροστοιχίαν, καὶ ἥτις ἴσως ἐστὶν ἔτι αἴνιγμα διὰ ὑμᾶς. Ἐνθυμεῖσθε βεβαίως τὴν ἣν σᾶς ἀπηύθυνα ἐρώτησιν ὡς πρὸς τοὺς τῆς ἐγγύης χάρτας (cartes de sûreté), οὓς διένειμον τότε ἐν δυσὶν χρώμασι καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, ἣν ἐδείξα, ὅπως λάβω ἐκ τῶν τοῦ διὰ τοὺς ξένους ὡρισμένου χρώματος, αἰτιώμενος τὸν φόβον μου μὴ ἐκληφθῶ ὡς μετανάστης, ἐὰν, ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν περιστάσεων νὰ ἀπέλθω τῆς Γαλλίας, ἐπεθύμουν ἀκολούθως νὰ ἐπανέλθω εἰς αὐτήν. Ταῦτα δὲ πάντα σᾶς ἐξέπληξαν τότε, ὡς παρετήρησα. Μετά τινας ἡμέρας παρουσιασθεὶς εἰς τὸ γραφεῖον, ἐζήτησα τὸν χάρτην μου παρὰ τοῦ διανέμοντος αὐτοὺς ὑπαλλήλου, ποιῶν αὐτῷ τὰς αὐτὰς παρατηρήσεις, ἃς εἶχον ποιήσει ὑμῖν προσθέτων ἐκ περισσοῦ ὅτι, καίπερ διαμένων ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Γαλλίᾳ, δὲν εἶχον ὅμως παραιτηθεὶ τοῦ σκοποῦ μου νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου. Μοὶ ἀπήντησεν ὅτι τοῦτο οὐδόλως ἐνδιαφέρει αὐτὸν καὶ ὅτι θά μοι δώσῃ χάρτην ἐγγύης λευκοῦ χρώματος. Φοβούμενος μὴ ἐκληφθῶ ὡς ὕποπτος, δὲν ἐτόλμησα νὰ ἀντισταθῶ ποσῶς καὶ ἔλαβον ἄκων ἀέκων αὐτόν. Ἔλεγον καὶ πρὸς τοὺς δύο ὑμᾶς τὴν ἀλήθειαν ὡς πρὸς τὰ κινοῦντά με αἴτια· ἀλλὰ δὲν ἔλεγον ὑμῖν αὐτὴν ἐξ ὁλοκλήρου, ὡς ποιήσω νῦν χάρις τῷ τοῦ Παναγιώτου χόλῳ. Ἡ ἐξομολόγησίς μου αὕτη οὐχὶ μόνον θά με δικαιώσῃ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν σας, ἀλλὰ καὶ θὰ καταστήσῃ ὑμᾶς ἐπιεικῆ δι' ὅσας ἰδιοτροπίας μου θὰ ἴδητε ἐν τῷ μέλλοντι· διότι σᾶς βεβαιῶ ὅτι πᾶσαι προέρχονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐκ τοῦ χόλου, ὅστις συνταράσσει καὶ τὸν ἀγαθὸν Παναγιώτην, καὶ ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν πάθους μου, πάθους, ὅπερ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν θυσιῶν, ἃς ἐποίησα ὑπὲρ αὐτῆς, μεταβάλλεται ἔστιν ὅτε εἰς μανίαν.

Ἐγκαταλείπων τὴν δυστυχῆ μου πατρίδα ἐκολακευόμην ὅτι θὰ εὕρισκον παραυτὰ ἐν Εὐρώπῃ παρηγορίαν τινά. Διέμεινα ἐπὶ μακρὸν ἐν Ὁλλανδίᾳ, διέτρεξα ἐν μέρει τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν πρὸ δώδεκα δὲ ἐτῶν διαμένω ἐν Γαλλίᾳ. Πανταχοῦ φεῦ! εἶδον τὰς ἐλπίδας μου διαψευσθείσας. Πανταχοῦ εὗρον παγερὰν πρὸς τὸ πάσχον μου ἔθνος ἀδιαφορίαν καὶ θερμοὺς τῶν καταδυναστευόντων αὐτὸ ἀπολογητὰς, ἐξαιρέσει ὀλιγίστων λογίων, οἵτινες πλήρης εὐγνωμοσύνης διὰ τὰ ἐκ τῶν συγγραφῶν τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τὴν Εὐρώπην διαχυθέντα φῶτα, ἐλάμβανον ἐνδιαφέρον ὡς πρὸς τὴν τύχην τῶν δυστυχῶν αὐτῶν ἀπογόνων. Ἠνώησα ἔκτοτε ὅτι ἀντὶ νὰ κερδήσω τι, ἀπομακρυνόμενος τῆς πατρίδος μου, διέσχισα ἔτι πλέον τὴν πληγήν μου καὶ κατέστησα αὐτὴν ἔτι πλέον ὀδυνηράν. Εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας μου, τῶν φίλων μου καὶ ἀνθρώπων στεναζόντων ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὡς ἐγὼ ζυγὸν, εἶχον τοὐλάχιστον τὴν παρηγορίαν νὰνοίγω εἰς αὐτοὺς τὴν καρδίαν μου καὶ νὰκούω τοὺς πόνους των. Ἐδυνάμην μεταξὺ αὐτῶν νὰ καταρῶμαι ἀσφαλῶς τοὺς δυνάστας μου καὶ νὰ λησμονῶ μάλιστα ἔστιν ὅτε αὐτούς, ἀποφεύγων τὴν θέαν των. Ἐκεῖ ὀλίγα μόνον βήματα ἀπομακρυνόμενος τῆς πόλεως, ἐμεθυσκόμην ἐπὶ στιγμὴν διὰ τῆς φαντασίας καὶ τῶν ἀναμνήσεων. Ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἀπήγγειλα τὸν τοῦ Ὁμήρου στίχον:

Αἰολίδα Σμύρνην ἁλιγείτονα ποτνιάνακτα.

Ἐπὶ τῆς ὄχθης ῥυακίου τινὸς ἔλεγα κατ' ἐμαυτόν: ἐνταῦθα ἴσως συνέθεσεν ὁ ποιητὴς τὰ ὡραιότερα τῆς Ἰλιάδος μέρη. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς λοφίσκου, ὑπὸ κοιλάλων περικυκλομένου, ἐνόμιζα ὅτι ἔχω παρ' ἐμοὶ τὸν Βίωνα, ποιοῦντα τοῦ Ἀδώνιδος τὸν Ἐπιτάφιον καὶ ἔνδακρυς ἔψαλα μετ' αὐτοῦ τοὺς πλήρεις αἰσθήματος στίχους του:

ἃ δ' Ἀφροδίτα
λυσαμένα πλοκαμίδας, ἀνὰ δρυμοὺς ἀλάλησαι
πενθαλέα, νήπλεκτος, ἀσάνδαλος κτλ.

Ἐν ἑνὶ λόγῳ, ἐν τῇ πατρίδι μου δυστυχὴς μὲν, ἀλλὰ πλήρης θαυμασμοῦ πρὸς τοὺς προγόνους μου καὶ σεβασμοῦ πρὸς ἐμὲ αὐτὸν, ὡς δυνηθέντα νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ νὰ ποθήσῃ ἐκείνους, εὕρισκά τι πρὸς παρηγορίαν μου. Ἀλλ' ἐν Εὐρώπῃ τί εἶδον ἀφ' ὅτου διαμένω ἐν αὐτῇ; Εἶδον ἀνθρώπους ἢ ἀδιαφοροῦντας περὶ τῆς τύχης μου ἢ μάλιστα ἀρκετὰ σκληροὺς, ἵνα μὲ ἐξονειδίζωσιν ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασί μου, εἶδον συγγραφεῖς συκοφάντας, οἵτινες ἀπονέμοντες ἑαυτοῖς μὲν τὸν ἐπιδεικτικὸν τοῦ φιλοσόφου τίτλον, τοῖς συγγράμμασι δ' αὐτῶν τὸν τῶν (α) φιλοσοφικῶν ἀνερευνήσεων, ἐξεμοῦσιν ἐκ τοῦ βάθους τοῦ γραφείου των πᾶσαν αὐτῶν τὴν πικρίαν κατ' ἔθνους, ὅπερ μόνον ἐξ ἀκοῆς ἐγνώρισαν, ἢ καὶ ἄλλους κινουμένους μὲν εἰς οἶκτον ἐπὶ τοῖς δυστυχήμασι τῶν τυράννων μου, τρέμοντας ὅμως μὴ ἴδωσι τὸ τέρμα δυναστείας, τοσοῦτον σκανδαλώδους καὶ ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἀτιμαζούσης· εἶδον τὰς βρεττανικὰς βουλὰς ἀσυστόλως οἰκειοποιουμένας τὴν ὑποτιθεμένην αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ αἵτινες διὰ τῆς γελοιωδεστέρας ἀντιφάσεως ἐξάπτονται μὲν ὑπὲρ τῶν Μαύρων, ἐν ᾧ ἀφ' ἑτέρου παρασκευάζουσι τὸν στόλον αὐτῶν, ὅπως ἐμποδίσωσι τοὺς Μοσχοβίτας νὰ συντρίψωσι τὸν μωρὸν τοῦ Βυζαντίου τύραννον· εἶδον Γάλλους πρὸς πεῖσμα τῆς ἀρτιγεννήτου αὐτῶν ἐλευθερίας ὑπὲρ τῶν τυράννων ἡμῶν εὐνοϊκῶς ἔτι ὁμιλοῦντας καὶ τὸν ἀργυρώνητον Πεϋσσονέλην (Peyssonel), χρώμενον τῇ ἐγκληματικῇ αὐτοῦ γραφίδι, ἵνα καταστρέψῃ τὴν ὠφέλειαν, ἣν θὰ ἐπήνεγκον ἐπὶ τῶν πνευμάτων τὰ κατὰ τῶν Τούρκων συγγράμματα τοῦ Βολταίρου καὶ τοῦ Βόλνεϋ· εἶδον τέλος τὴν Εὐρώπην ἅπασαν ἥσυχον μὲν θεατὴν τοῦ ἀτίμου τῆς Πολωνίας διαμελισμοῦ, διεγειρομένην ὅμως ἅμα τῷ ἐλαχίστῳ κινδύνῳ τοῦ προσφιλοῦς αὐτῆς συμμάχου, τοῦ Τούρκου. Τοιαῦτα τοίνυν ἰδὼν, καλέ μου φίλε, μὴ ἐκπληχθῇς ἐν τῷ μέλλοντι, ἐφ' ὅτι προαιροῦμαι νὰ διατηρῶ τὴν τοῦ ξένου ἰδιότητα καὶ νὰ σημειοῦμαι διὰ τῆς σφραγίδος τῆς καταδίκης, ἀνθρώπου τοῦτ' ἔστιν ἀπάτριδος, παρὰ νὰ παραδεχθῶ ὁποίαν δήποτε χώραν τῆς Εὐρώπης ὡς πατρίδα μου. Ἡ ὀργή μου δὲν θὰ καταπνίξῃ ποτὲ ἐν τῇ ψυχῇ μου τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς χώρας ἐκείνας, αἵτινες μοι παρέσχον φιλοξενίαν· θὰ ἐνόμιζον ὅμως ὅτι προδίδω τὴν ἀληθῆ μου πατρίδα, ἐὰν συγκατανεύσω ποτὲ νὰ ὀνομασθῶ πολίτης κράτους φίλου τῶν δυναστευόντων αὐτὴν, ὅσῳ ἐλεύθερον καὶ ἂν ἐδύνατο νὰ ἦναι φυσικῶς τὸ κράτος ἐκεῖνο. Οὐχὶ, φίλε μου, πατρὶς δι' ἐμὲ δὲν ὑπάρχει πλέον. Εἰμὶ τοῦ κόσμου πολίτης καὶ δὲν ἀναγνωρίζω ἄλλους πολίτας, ἄλλους ἀδελφοὺς ἢ φίλους, μεθ' οὓς δέδωκέ μοι ἡ φύσις, ἢ τοὺς ὀλίγους φιλανθρώπους καὶ φιλοδικαίους ἄνδρας, τοὺς ἀνὰ πάντα τὰ ἔθνη διεσπαρμένους. Ἡ μόνη πατρὶς, ἣν θὰ ἐδυνάμην νὰ παραδεχθῶ, θὰ ἦτον ἡ Μελίτη ἢ ἡ Ῥωσσία, ἐὰν οἱ Ῥῶσσοι καὶ οἱ Μελιταῖοι ἦσαν ἐλεύθεροι παρ' αὐτοῖς μόνον θὰ ἐδυνάμην νὰ παρηγορηθῶ, βλέπων εἰς δουλείαν ὑποκειμένους τοὺς κρατοῦντας ὑπὸ ζυγὸν τοὺς δυστυχεῖς συμπατριώτας μου. Ἀλλ' οὔτε τοὺς Μελιταίους ἀγαπῶ, οὔτε τοὺς Ῥώσσους. Ἐὰν ἐνδιαφέρομαι περὶ τῆς ἐπιτυχίας τῶν τελευταίων τούτων, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι συναισθάνομαι, φίλε μου, ὅτι ἐν τῇ καταστάσει ἐν ᾗ νῦν εὑρίσκονται οἱ Ἕλληνες βαθμηδὸν μόνον δύνανται νὰ φθάσωσι πρὸς τὴν ἐλευθερίαν. Πρέπει κατ' ἀρχὰς νὰ ἀνταλλάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦ δεσπότου αὐτῶν δι' ἑτέρου δεσπότου, ὁποίου δήποτε ἔστω, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἦ οὗτος ἧττον θηριώδης καὶ πλέον πεπαιδευμένος, ὥστε νὰ παρέξῃ αὐτοῖς τὰ ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην πρὸς παίδευσιν χρήσιμα μέσα. Τὰ λοιπὰ ὁ χρόνος ἐπιτελέσει. Ἐὰν συνέβαινε τὸ τοιοῦτον, θὰ ἐμακάριζον ἐμαυτὸν ὡς ἐπιζήσαντα εἰς τοῦτο τὸ monstrum horrendum ingens, τὸ ἐξευτελίσαν τὸ ὡραῖον τῶν Ἑλλήνων ὄνομα. Ἔστω καὶ μακρὰν αὐτῆς, μετ' εὐχαριστήσεως θὰ ἔβλεπον ἡγεμόνα, ὅστις εὐνοῶν ἐν τῇ πατρίδι μου τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας, θὰ συνετέλει καὶ παρὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ εἰς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος μεγαλεῖον.

Εὐαρεστήθητι λοίπον νὰ εἴπῃς τῷ ἀγαθῷ Παναγιώτῃ ὅτι κατηύχαριστήθην ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ

α). Προφανὴς ὑπαινιγμὸς τοῦ βιβλίου τοῦ Κορνηλίου de Pauw.

li falsamente creduti popoli colti δικαίου χόλου αὐτοῦ. Εἴπατε αὐτῷ ὅτι ὁ χόλος οὗτος ὡς καὶ ἡ λύπη ὅτι ἐγκατέλειψα τὴν πατρίδα μου ἐξήντλησαν τὰς δυνάμεις μου καὶ θὰ μοι ἀφαιρέσωσιν ἴσως μετ' οὐ πολὺ καὶ αὐτὴν τὴν θέλησιν νὰ πράξω τι ὠφέλιμον ὑπὲρ αὐτῆς.

Τὴν δ' αὐτοῦ προλιπόντα πόλιν καὶ πίονας ἀγροὺς
πτωχεύειν, πάντων ἔσχ' ἀνιηρότατον.
. . . . . .
Ἔχθιστος γὰρ τοῖσι μετέσσεται, οὕς κεν ἵκηται,
χρησμοσύνῃ τ' εἴκων καὶ στυγερῇ πενίῃ
Αἰσχύνει τε γένος, κατὰ δ' ἀγλαὸν εἶδος ἐλέγχει,
πᾶσα δ' ἀτιμία καὶ κακότης ἕπεται.
Εἶθ' οὕτως ἀνδρός τοι ἀλωμένου οὐδεμι' ὥρη
γίγνεται, οὔτ' αἰδὼς εἰσοπίσω τελέθει

Ἰδού, καλέ μου φίλε, ἡ σπαρακτικὴ, ἀλλὰ λίαν ἐκφραστικὴ εἰκὼν τῆς φοβερᾶς θέσεως, ἐν ᾗ εὑρίσκονται ὁ Παναγιώτης, ὁ Κοραῆς καὶ πάντες οἱ λόγιοί πως Ἕλληνες, οἱ ἐν Εὐρώπῃ περιπλανώμενοι καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς των ταπεινούμενοι. Ἀλλ' ἀνάγκη νὰ παύσω, διότι αἰσθάνομαι ἤδη σπασμοὺς καθ' ὅλα μου τὰ νεῦρα.

Εἴπατε, σᾶς παρακαλῶ, τῷ Παναγιώτῃ μετὰ τὰς πρὸς αὐτὸν εὐλαβεῖς προσρήσεις μου ὅτι ἡ πραγματεία τοῦ ἀσυγκρίτου Ἱπποκράτους περὶ Ἀέρων κ.λ. μεταφρασθῇ ἤδη ὑπὸ τοῦ Δασιὲ καὶ μάλιστα ἀρκετὰ καλά.

Ἡ ἀπόφασις, ἣν ἔλαβεν ὁ Βιλλουασὼν, μοὶ ἔκαμε πολὺν κόπον. Σᾶς εἶμαι λίαν ὑπόχρεως διὰ τὸ περὶ Ὠρίωνος ἄρθρον. Ἐξ ἀπροσεξίας σᾶς διέφυγεν ἓν λάθος ἐν τῷ μέρει τούτῳ.... «Ἐπίχαρμος Ὀδυσσεῖ ἀλλὰ καὶ ῥέξει τι χρῶμα,» ἀντὶ τοῦ βάπτει φαίνεταί μοι ὅτι ἔπρεπε βάφει.

Λησμονήσας τὸ περιεχόμενον τῆς πρώτης ὑμετέρας ἐπιστολῆς, τῆς ἐν τῇ τοῦ κ. Λαρσὲ ἐσωκλείστου, ἣν εἶχα ἐπαναπέμψει ὑμῖν, δὲν ἐννοῶ τί μοι λέγετε περὶ τοῦ Ἀχαιοὶ ἀντὶ ἀρχαῖοι.

Ἔρρωσο εὐδαιμονῶν.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ.

(συνέχεια ἀπὸ σελιδ. 22.)

Ὁ πολιτισμὸς ὅθεν, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τούτων καὶ ἄλλων παραδειγμάτων ὑπόκειται εἰς μείωσιν καὶ ἔκπτωσιν καὶ πολλάκις κατὰ τὸν ῥοῦν τοῦ χρόνου βυθίζεται τοσοῦτον βαθέως ἐν τῇ βαρβαρότητι, ὥστε ἐγείρεται τὸ ζήτημα ὑπῆρχεν ἄραγε πρὸ πολλοῦ πολιτισμός; Ἀλλὰ εἰσέτι ἴσως ἀμφιβολία δύναται νὰ ὑποθάλπηται, ἐὰν ἡ μεταβίβασις αὕτη ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν βαρβαρότητα, δύναται νὰ γίνῃ τελεία, δηλ. ἐὰν λαός τις μετασχὼν ἅπαξ ὑψηλοῦ τινος πολιτισμοῦ, δύναταί ποτε, βιασθεὶς ὑπὸ διαφόρων περιστάσεων, ν' ἀπολέσῃ ὁλωσδιόλου αὐτὸν καὶ ὑπαχθῇ εἰς ἐντελῆ ἀγρίαν κατάστασιν. Εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, ἃς ἀνεφέραμεν οὐδὲν τοιοῦτον παρατηροῦμεν· διότι εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι βεβαία τις χειροτέρευσις ἔλαβε χώραν, πλὴν ὅμως ἡ διαφθορά αὕτη δὲν ἔφθασε μέχρις ἀγρίας καταστάσεως ἢ βαρβαρότητος ἀλλ' ὑπῆρξεν μᾶλλον χαμηλὸν καὶ νενοθευμένον εἶδος πολιτισμοῦ, διατηροῦν ἴχνη ὑψηλοῦ τινος καὶ οὐσιωδῶς ὑπέροχον τῆς ἀπολύτου ἀγρίας καταστάσεως. Ἀλλ' ὑπάρχουσι περιπτώσεις, ἤθελέ τις ἐρωτήσει, καθ' ἃς ἡ ὑποβίβασις προὐχώρησε πέραν τούτου καὶ πεπολιτισμένη φυλὴ ἐξέπεσεν εἰς ἐντελῆ καὶ ἀπόλυτον βαρβαρότητα;

Ἤδη εἶναι πολὺ δύσκολον, ἂν οὐχὶ καὶ ὅλως ἀδύνατον νὰ εὕρωμεν τοιαύτας περιπτώσεις, ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἐν ὅσῳ φυλή τις εὑρίσκεται εἰς συνάφειαν μετ' ἄλλων πεπολιτισμένων λαῶν ἡ διαφθορὰ αὐτῆς δὲν θέλει φθάσει εἰς τὸ ἔπακρον· ἂν ὅμως χωρισθῇ ὁλοτελῶς τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου καὶ συγχρόνως ἐὰν τοιαύτη τις κατάστασις τῶν φυσικῶν περιστάσεων ἀπαιτήσῃ τὴν συγκέντρωσιν πασῶν τῶν διανοητικῶν αὐτῆς δυνάμεων πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς, τότε μονον ἡ ὑποβίβασις τῆς φυλῆς ἐκείνης δύναται νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς ἐντελοῦς ἀγρίας καταστάσεως. Ἀλλ' εἰς τοιαύτας περιπτώσεις φυσικῶς ἐλλείπουσι θετικαὶ μαρτυρίαι· διότι ἡ φυλὴ ἐκείνη ἀπομακρυνθεῖσα ἐκ τῆς ὄψεως τῶν πεπολιτισμένων γειτόνων της καὶ μὴ οὖ-

σᾶ ἱκανὴ νὰ συγγράψῃ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἱστορίαν ὡς ἀπολέσασα ἁπάσας τὰς προτέρας αὐτῆς γνώσεις, ἀφίνει νὰ παρέλθωσιν ἀμνημόνευτα καὶ τὰ σημαντικώτατα αὐτῆς γεγονότα. Ἐὰν δέ τις μετέπειτα φανῇ τοσοῦτον τολμηρὸς ἵνα ἐπιχειρίσῃ ἀφήγησιν τῆς ὑποβιβάσεως ταύτης, ἡ ἀφήγησις αὕτη θὰ ἦναι ἁπλῆ φαντασία, ὡς στερουμένη θετικῶν πληροφοριῶν, καὶ ὅλως ἀκατάλληλος πρὸς ἀνίδρυσιν ἱστορικοῦ οἰκοδομήματος. Ἀλλ' ἤδη ὅμως ἡ Συγκριτικὴ Φιλολογία παρουσιάζει ἡμῖν περιπτώσεις καθ' ἃς πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι φυλή τις καί περ εὑρισκομένη σήμερον εἰς ταπεινοτάτην κατάστασιν μετεῖχε ἐν τούτοις ἄλλοτε ὑψηλοῦ πολιτισμοῦ.

Ὡς τρανωτάτην ἀπόδειξιν τούτου δυνάμεθα νὰ λάβωμεν τοὺς Βέδδας, φυλὴν περιεργοτάτην κατοικοῦσαν εἰς τὴν νῆσον Κεϋλάνην. Οἱ ἄριστοι τῶν γλωσσολόγων ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν Βέδδων εἶναι παραφθορὰ τῆς ἀρχαιοτάτης καὶ τελειοτάτης μορφῆς τῆς Ἀριανῆς γλώσσης δηλ. τῆς Σανσκριτικῆς ὅθεν κατ' αὐτοὺς, οἱ Βέδδαι εἶναι νενοθευμένοι ἀπόγονοι τῶν Σανσκριτῶν, οἵτινες κατέκτησαν τὰς Ἰνδίας. Ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀλήθες, ἔσεται δύσκολον νὰ εὕρωμεν διαφθορὰν καὶ ὑποβίβασιν ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τελειοτέραν αὐτῆς· διότι οἱ Σανοκρῖται, ὡς τοῦτο γίνεται δῆλον ἔκ τε τῆς γλώσσης αὐτῶν καὶ τῆς φιλολογίας, πρέπει νὰ εὑρίσκοντο, καθ' ἣν ἐποχὴν κατέκτησαν τὴν Ἰνδικὴν, εἰς ὕψιστον βαθμὸν πολιτισμοῦ, ἐν ᾧ οἱ Βέδδαι εἰσὶν ἄγριοι εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε δυσκόλως δυνάμεθα ν' ἀνεύρωμεν ἑτέραν φυλὴν τοσοῦτον πεπτωκυῖαν. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν περιωρίσθη εἰς ὀλίγας μόνον ἑκατοστυίας λέξεις, δὲν δύνανται ν' ἀριθμήσωσιν ἄνω τῶν δύω ἢ τρία, οὐδεμίαν περὶ γραμμάτων ἔχουσιν ἰδέαν, οὐδὲν ζῶον ἐκτὸς τοῦ κυνὸς ἠδυνήθησαν νὰ ἐξημερώσωσι, οὐδεμίαν τέχνην γνωρίζουσιν ἐκτὸς τῆς κατασκευῆς τόξων καὶ βελῶν καὶ τῆς οἰκοδομήσεως καλυβῶν ἀτέχνων καὶ ἀκατεργάστων, πρὸς τούτοις δὲ λέγεται ὅτι οὐδεμίαν ἰδέαν ἔχουσι περὶ Θεοῦ, ὅτι μετὰ μεγάλων κόπων ἐξοικονομοῦσι τὰ πρὸς διατήρησιν ἀναγκαῖα καὶ ὅτι καθ' ἑκάστην ἐλαττοῦνται, ὥστε ὑπάρχει φόβος ἵνα μὴ μετ' ὀλίγον ἐκλείψωσι, τέλος τὸ ἀνάστημα αὐτῶν σπανίως φθάνει μέχρι πέντε ποδῶν, ὥστε βλεπομεν ὅτι ἡ φυλὴ αὕτη ἐξέπεσεν οὐχὶ μόνον πνευματικῶς ἀλλὰ δὴ καὶ ὑλικῶς.

Οὕτω δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ἡ ἀγρία τοῦ ἀνθρώπου κατάστασις καὶ ὁ πολιτισμὸς, οἱ δύο ἀντίθετοι οὗτοι πόλοι τοῦ κοινωνικοῦ ἡμῶν βίου, φαίνονται ὅτι εἰσὶ σημεῖα μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ ἄνθρωποι ἐλευθέρως ταλαντεύονται, μεταβαίνοντες ἐκ τοῦ ἑνὸς εἰς τὸ ἄλλο ἀναλόγως τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ὑφ' ὧν περικυκλοῦνται. Ἐὰν παραδείγματος χάριν, αἱ περιστάσεις καλλιτερεύσωσιν, ἐὰν ἡ διατήρησις τῆς ζωῆς παύσῃ τοῦ νὰ ἦναι συνεχὴς πάλη, ἐὰν σχολή τις ἐπέλθῃ εἰς τὸν βίον, ὁ πολιτισμὸς, κατὰ γενικὸν κανόνα, ἀναπτύσσεται· ἐὰν ἀπεναντίας αἱ περιστάσεις αὗται εἰσὶν ἀντίθετοι, ἐὰν ἡ πάλη πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς κατέχει ὅλην τὴν προσοχὴν ἑκάστου ἀνθρώπου, ὁ πολιτισμὸς ἀπόλλυται, ἡ κοινωνία ἐκβαρβαρίζεται καὶ προσεγγίζει τὸν ἀγρίαν κατάστασιν.

Ἀλλὰ τί λέγει ἡ ἱστορία ὡς πρὸς τὴν προτεραιότητα τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης καταστάσεως; Ἡ ἱστορία ἀναμφιβόλως παρουσιάζει ἡμῖν ἄπειρα παραδείγματα βελτιώσεως καὶ πολιτισμοῦ ἀναπτυχθέντος ἐξ ἀγρίας ἢ ἡμιαγρίας καταστάσεως καὶ βαθμηδὸν φθάσαντος εἰς εἶδος τι σχετικῆς ἐντελείας.

Συμφωνεῖ ὅμως, ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιοτάτην κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος μετ' ἐκείνων, οἵτινες γράφουσι τὰς τόσον ἤδη κοινὰς ἰδέας περὶ τοῦ «προϊστορικοῦ ἀνθρώπου»; Παραδέχεται τὸν «πρωτόγονον ἄνθρωπον» ὡς ἄγριον ἢ ὡς ἄλλο τι πολὺ διαφέρον τοῦ ἀγρίου;

Μελετῶντες τὴν ἱστορίαν ἀνακαλύπτομεν ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ φωνὴ αὐτῆς φθάνει, φαίνεται εὐνοϊκὴ πρὸς τὴν πρωτόγονον τοῦ ἀνθρώπου φυλὴν ἣν παρουσιάζει ἡμῖν οὐχὶ βεβαίως πεπροικισμένην μὲ τὰς τέχνας καὶ τὰς γνώσεις τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ὅμως οὐσιωδῶς πεπολιτισμένην, ἔχουσαν γλῶσσαν, ἰδέας, κρίσιν, γινώσκουσαν θεῖόν τι Ὄν, ἱκανὴν νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν τῶν ἐργαλείων καὶ κατασκευάσῃ αὐτὰ ἀνολόγως τῶν ἀναγκῶν του, ταχέως ἐφευροῦσαν πολλὰς τῶν ὠφελίμων καὶ ὡραίων τεχνῶν, καὶ μόνον κατὰ βαθμοὺς καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν ἰδιαιτέρων περιστάσεων, βυθιζομένην ἐν τῇ βαρβαρότητι.

Πρὸς ἀπόδειξιν τῶν ἀνωτέρω προβάλλομεν πρώτην πάντων τὴν Ἱερὰν Γραφὴν, ἥτις ἱστορικῶς ἐξεταζομένη ἐστὶ μία τῶν σεβαστοτέρων ἱστορικῶν μαρτυριῶν, αἵτινες διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Ἐν αὐτῇ (κεφ. I—V) εὑρίσκομεν τὸ πρῶτον τοῦ ἀνθρώπου ζεῦγος εὐτυχὲς καὶ ἀγνὸν καὶ ἔχον τὰ προτερήματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὁ Μίλτων περιγράφει ὡς ἑξῆς:

«Εὐγενῆ τὴν ὄψιν εἶχον, καὶ τἀνάστημα των θεῖον,
καὶ ὡς μόνον ἔνδυμά των τὴν τιμὴν ἁπλῆν ἐφόρουν,
πλὴν τῶν πάντων κυριάρχας τὸ γυμνόν των μεγαλεῖον
τοὺς παρίστα καὶ τοιούτους ἅπαντας τοὺς ἐθεώρουν,
ἐπειδὴ ἀντηνακλᾶτο εἰς τὰ θεῖα βλέμματά των
τοῦ ἐνδόξου πλαστουργοῦ των ἡ εἰκών. Ἡ δὲ σοφία
κ' ἡ ἀλήθεια ὡδήγουν σύναμα τὰ βήματά των
ὡς κ' ἡ αὐστηρὰ ἀγνότης κι' ἀληθὴς ἐλευθερία,

Δὲν εἶναι ὅθεν ἄγριον τὸ ἁπλοϊκὸν τοῦτο ζεῦγος, ἀλλ' ἐνεργητικὸν πνευματῶδες ἱκανὸν νὰ προμηθευθῇ ἐνδύματα εὐθὺς μετὰ τὴν γνῶσιν τῆς γυμνότητος του, καὶ διαρκούσης τῆς ἀθωότητος του ν' ἀνταλάσσῃ ὑψηλὰς ἰδέας μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἱκανὸν νὰ διδάξῃ εἰς τὰ τέκνα του τοὺς δύο πρώτους πόρους τῆς διατηρήσεως τῆς ζωῆς, δηλ. τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ποιμένος καὶ τοῦ γεωργοῦ. Δὲν ἀπαντῶμεν ἐν αὐτῇ τοὺς πρώτους ἀνθρώπους μεταβαίνοντας βαθμιαίως καὶ μετὰ πολλῶν μόχθων καὶ πόνων ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ κυνηγοῦ εἰς τὸ τοῦ ποιμένος οὐδὲ ἐκ τούτου εἰς τὸ τοῦ γεωργοῦ, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς βλέπομεν ὅτι οἱ δύω πρῶτοι υἱοὶ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ἦσαν ὁ μὲν ποιμὴν προβάτων ὁ δὲ ἦν ἐργαζόμενος τὴν γῆν. (1) Προσέτι ἡ πρωτόγονος φυλὴ δὲν εὕρισκεν καταφύγιον ἐντὸς κοιλώματος δένδρου ἢ σπηλαίου, οὔτε ἐνεφώλευεν ἐντὸς τρωγλῶν ὑπὸ τὴν γῆν, ὡς πράττουσι νῦν τινὲς τῶν Ἀφρικανικῶν φυλῶν. Ὁ πρεσβύτερος τῶν υἱῶν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ᾠκοδόμησε πόλιν (2), οὐχὶ βεβαίως Νινευὶ ἢ Βαβυλῶνα, ἀλλ' ὁπωσδήποτε πόλιν δηλ. συλλογὴν τινα μονίμων κατοικιῶν, ἀνεγερθεισῶν πλησίον ἀλλήλων, ἐπαρκὲς ἄσυλον κατὰ τοῦ ὑπερβολικοῦ ψύχους, τοῦ καύσωνος, τῆς καταιγίδος καὶ τῆς βροχῆς. Ἀργότερον οὐχὶ ἐνωρίτερον τούτων ἀνεκαλύφθη ἡ σκηνή, (3) καὶ ἐνῷ ἔζη εἰσέτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἡ ὀργανικὴ μουσικὴ ἐφέρθη εἰς φῶς, ἡ φόρμιξ καὶ ὁ αὐλὸς κατεσκευάσθησαν ὑπὸ ἐντέχνων χειρῶν (4) καὶ ἡ ποιμενικὴ ζωὴ ἐνεψυχώθη ὑπὸ τῆς μελῳδίας. Κατὰ τὴν αὐτὴν περίοδον ὁ χαλκὸς καὶ ὁ σίδηρος ἀνελύθησαν (5) καὶ ἀνεφάνησαν κατασκευασταὶ γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ὅπλων, καὶ ἴσως μάλιστα καὶ ἔργων τεχνικῆς ὡραιότητος.

Τοιαῦται εἶναι αἱ πληροφορίαι ἃς ἀρυόμεθα ἐξ ἑνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων ἱστορικῶν βιβλίων καὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορικὴ ἀξία δὲν ἐλαττοῦται ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν γενικὴν τῶν Ἰουδαίων καὶ Χριστιανῶν πίστιν, ἐγράφη ἐξ ἐμπνεύσεως. Ἤδη ἐξετάσωμεν ἂν αἱ μαρτυρίαι αὗται συμφωνοῦσιν ἢ ὄχι ἐπὶ τοῦ παρόντος ζητήματος μὲ τὰ ἄλλα ἱστορικὰ λείψανα, ἅτινα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Καὶ κατὰ πρῶτον οὐδεὶς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ μυθικὴ παράδοσις ὅλων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν θέτει τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας εἰς ἐποχὴν εὐτυχίας καὶ τελειότητος, εἰς «χρυσοῦν αἰῶνα» ὅστις δὲν φέρει χαρακτῆρας ἀγρίας καταστάσεως ἢ βαρβαρότητος, ἀλλὰ πολλὰ σημεῖα πολιτισμοῦ καὶ ἀναπτύξεως. Ἐν τῇ Ζενδαβέστα π. χ. τῶν Ἰνδῶν, Γιμά-σχαέτα ὁ πρῶτος Ἀριανὸς βασιλεὺς ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἐπί τινα χρόνον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ Ἀριανικῷ βασιλείῳ

---

(1) Γένεσις κεφ. IV. 2.

(2) Καὶ ἔγνω Κάϊν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνὼχ καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἐνὼχ. (Γεν, IV. 17)

(3) Μαθουσάλας ἐγέννησε τὸν Λάμεχ καὶ ἔλαβεν ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδὰ καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. Καὶ ἔτεκεν Ἀδὰ τὸν Ἰωβὲλ οὗτος ἦν ὁ πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτρόφων.

(4) Καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, Ἰουβὰλ· οὗτος ἄντικρυ ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριον καὶ κιθάραν.

(5) Σελλὰ δὲ ἔτεκε καὶ αὐτὴ τὸν Θόβελ καὶ ἦν σφυροκόπος, χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου. (Γεν. Κεφ. IV. 20-21-22.)

μετῴκισε μετὰ τῶν ὑπηκόων του εἰς περιορισμένον τινὰ τόπον, ὅπου ἀμφότεροι αὐτός τε καὶ οἱ ὑπήκοοί του ἀπήλαυον ἀδιακόπου εὐτυχίας. Ἐκεῖ οὐδεὶς ὑπερεῖχε τοῦ ἄλλου οὐδὲ ὑπῆρχεν ἀνοησία ἢ βία, οὔτε πτωχία ἢ δόλος, οὔτε ἰσχνότης ἢ δυσμορφία, οὔτε ὑπερμεγέθεις ὀδόντες ἢ σώματα ἄνω τοῦ συνήθους μέτρου. Εἰς τὸν τόπον αὐτὸν προσέτι οἱ κάτοικοι δὲν ἐβλάπτοντο ὑπὸ τοῦ κακοποιοῦ πνεύματος καὶ κατῴκουν μέσῳ εὐωδιαζόντων δένδρων καὶ χρυσῶν κιόνων. Τὰ κτήνη των ἦσαν τὰ μεγαλείτερα, τὰ καλλίτερα καὶ τὰ ὡραιότερα τῶν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τέλος ἡ τροφὴ αὐτῶν ἦν ἀμβροσία, ἣν οὐδέποτε ἐστερήθησαν. Οἱ Σῖναι ὁμιλοῦσι περὶ «πρώτου τινὸς οὐρανοῦ» περὶ αἰῶνος ἀθωότητος ὅτε «ἅπασα ἡ πλάσις ἔχαιρε μεγάλην εὐτυχίαν, ὅτε τὰ πάντα ἦσαν ὡραῖα, τὰ πάντα καλὰ καὶ τὰ πάντα ἀναλόγως τοῦ εἴδους των ἦσαν τέλεια.» Ἡ Μεξικανικὴ παράδοσις ἀναφέρει περὶ τῆς «χρυσῆς ἐποχῆς τοῦ Τεζεύκου» ἡ δὲ Περουβιανὴ μυθολογία ἀρχίζει μὲ τοὺς δύω «Ὑιοὺς τοῦ Ἡλίου» οἵτινες ἵδρυσαν πεπολιτισμένον κράτος ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῆς λίμνης Τιτικάκας. Τέλος ἡ καλλιπρεπὴς τῶν Ἑλλήνων φαντασία ἰδοὺ πῶς περιγράφει τὴν πρώτην ἐποχὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους:

«Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες·
οἳ μὲν ἐπὶ τοῦ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐβασίλευεν,
ὥς τε θεοὶ δ' ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
νόσφιν ἄτερ τε πόνων καὶ οἰζύος· οὐδέ τι δειλὸν
γῆρας ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἁπάντων·
θνῆσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα
τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
αὐτομάτη πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἳ δὲ ἐθελημοὶ
ἥσυχοι ἔργ' ἐνέμοντο σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσσιν.
αὐτὰρ ἐπεὶ μὲν τοῦτο γένος κατὰ γαῖα κάλυψε,
τοὶ μὲν δαίμονές εἰσι Διὸς μεγάλου διὰ βουλὰς
ἐσθλοί, ἐπιχθόνιοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.(6)

(ἕπεται συνέχεια)

(6) Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέραι, στ.109—123.

ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΑΙ.

(συνέχεια καὶ τέλος.)

Ὁ νέος Ἀλέξανδρος, φοιτήσας ὡς ὁ προκάτοχος αὐτοῦ ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Ἰταλίας, ἀπέκτησε βαθείας γνώσεις τῆς φιλολογίας, τῶν μαθηματικῶν καὶ τῆς ἰατρικῆς. Διότι τοιαύτη ἦτον ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο λαῶν, οὓς διὰ τῆς κατακτήσεως ἡ τύχη εἶχε συνενώσει, ὥστε ἐνῷ ὁ βασιλεύων, ἐμπεπιστευμένος ἐπὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀκινάκης αὐτοῦ, ἥτις διέφευγεν ἤδη τὰς χεῖράς του, ἐσήπετο ἐν παχυλῇ ἀμαθείᾳ, ὁ ὑπόδουλος λαὸς τοὐναντίον ἄπληστος μαθήσεως ὠκειοποιεῖτο τὴν δύναμιν ταύτην, ἥτις διέφευγε τὴν παρατήρησιν τῶν βαναύσων πνευμάτων καὶ τοῦ παχυλοῦ νοὸς καὶ ἥτις ἀείποτε ὑπερτερεῖ πάσης ἄλλης δυνάμεως. Ἅμα δὲ τῇ ἐπιστροφῇ του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὁ Μαυροκορδάτος ἐξελέγη διδάκτωρ τῆς φιλολογίας καὶ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῇ πατριαρχικῇ Σχολῇ καὶ συνέγραψε πλεῖστα συγγράμματα περὶ τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φιλολογίας, ἅπερ διαλάμπουσι διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτῶν πολυμάθειαν καὶ τὴν κλασσικὴν καθαρότητα τοῦ ὕφους. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, αἵτινες ἐξεδόθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰσὶν ἀρίδηλα μαρτύρια τῆς αἰσθήσεως τοῦ καλοῦ καὶ τῆς κομψότητος τοῦ πνεύματός του· ὁμοίως δὲ καὶ ἂς ὁ ἐκδοτὴς ἠναγκάσθη νὰ παραλείψῃ καὶ αἵτινες περιῆλθον ἡμῖν ἐν χειρογράφοις συλλογαῖς, περιέχουσι τὴν ἀπόδειξιν τῶν πατριωτικῶν αὐτοῦ αἰσθημάτων καὶ τοῦ μίσους του ἐναντίον τῶν δεσποτῶν οὓς ἦτον ἠναγκασμένος νὰ ὑπηρετῇ. Ὡς μέγας δὲ Δραγουμάνος ἢ Διερμηνεὺς τῆς Πύλης ἔλαβε μέγα ἐνεργὸν μέρος ἐν ταῖς διαπραγματεύσεσι τοῦ Κάρλοβιτς καὶ ἀντημείφθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ ἐξ ἀπορρήτων, ὃν ὅλοι οἱ μεγάλοι Διερμηνεῖς διεφύλαξαν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος διεδέχθη ἐν τῇ θέσει ταύτῃ τοῦ μεγάλου Διερμηνέως ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Νικολάου, ὅστις, οὐχ ἧττον διακεκριμμένος ἢ ὁ πατήρ του, ἀνυψώθη ὑψηλότερον ἢ οὗτος. Ἔγραψεν ἐπίσης πολλὰ συγγράμματα, ἅπερ ὅμως δὲν ἐξεδόθησαν, ἐξαιρέσει ἑνὸς μόνου ἐπιγραφομένου Φιλοθέου πάρεργα.

Ἅπαξ ἀναλαβόντες τὴν διαχείρησιν τῶν ξένων ὑποθέσεων καὶ τοσοῦτον πλησίον τοῦ ἄντρου τοῦ λέοντος οἱ Ἕλληνες, δὲν ἐσταμάτησαν, ἀλλ' ἐξακολούθουν κερδίζοντες καθ' ἑκάστην ἔδαφος. Τοῦ Ὀσποδάρου ἢ τοῦ ὑποτελοῦς Ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας ἐμπεσόντος εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ κυριάρχου αὐτοῦ, τοῦ Σουλτάνου, ὁ Μαυροκορδάτος ἐπέτυχε νὰ λάβῃ ὡς κληρονομίαν τὴν ἐπαρχίαν ταύτην· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης (1716) αἱ δύο ἡγεμονεῖαι τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαυίας παρεχωρήθησαν τοῖς Ἕλλησιν, οἵτινες ἡγεμόνευον αὐτόθι, ἐπιτυχόντες ἅμα ὅπως ἡ κατὰ περίστασιν αὕτη παραχώρησις παρεντεθῇ ἐν τοῖς ἐγγράφοις τῶν μεγάλων δυνάμεων.

Ἀπόλυτοι δ' οὕτως εἶπεῖν καὶ ἀνεξάρτητοι κυρίαρχοι, κατέχοντες τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, δίδοντες νόμους καὶ ὁρίζοντες τοὺς φόρους, οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἤρχοντο εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπαρχίας ἀκολουθούμενοι ὑπὸ πολυπληθοῦς αὐλῆς, ἀποτελουμένης συνήθως ὑπὸ τῶν μᾶλλον ἱκανωτέρων καὶ λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος. Δύο αἰῶνες εἶχον παρέλθει σχεδὸν ἀφ' ὅτου οἱ Ἕλληνες ὤφειλον νὰ κύπτωσιν ὑπὸ τὴν σκληροτάτην δουλείαν, περιμένοντες τὴν στιγμὴν, ἣν ἡ ἠθικὴ ὑπεροχή των τοῖς ἠγγυᾶτο.

Οὐδὲν ἐδύνατο νὰ ᾖ διδακτικώτερον διὰ τὸν παρατηρητὴν τῶν ἐθνῶν ἢ τὸ νὰ βλέπῃ ἐξ ἑνὸς μέρους τοὺς Μουσουλμάνους, διαχύνοντας τότε τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὸ σκότος τῆς βαρβαρότητος ἐπὶ τῶν ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ εὐλογημένων ἀπεράντων τόπων, τῶν πλουσιωτάτων, εὐδαιμονεστάτων καὶ πεπολιτισμένων χωρῶν τῆς ὑφηλίου, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ Ἕλληνάς τινας, οἵτινες εἶχον ἐπιτύχει νὰνακουφίσωσιν ἐπ' ὀλίγον τὸ βάρος τῶν ἀλύσεων αὐτῶν, σπείροντας ἀφθόνως τὰ εὐεργετήματα τῆς τάξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν ταῖς χώραις ἐφ' ἃς ἡ αὐγὴ δὲν εἶχεν ἔτι ἀνατείλει. Ἔδιδον νόμους εἰλημμένους ἐκ τῶν κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ μεγαλείου του διεπόντων τὸ Βυζάντιον, ἐκανόνιζον τὸν διοικητικὸν κλάδον, ἀνέπτυσσον τὴν γεωργίαν, ἤνοιγον ἐμπορικὰς ὁδοὺς καὶ διέχυνον τὰ φῶτα καὶ τὴν παίδευσιν. Ἐν ᾧ δὲ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Τούρκων τὸ Βυζάντιον κατήντα σωρὸς βαρβαρικῶν καὶ μεμιασμένων ἐρειπίων, τοὐναντίον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑλλήνων τὸ Βουκουρέστιον καὶ τὸ Ἰάσιον ἐδύναντο νὰνταγωνισθῶσιν ἄνευ ὑπερβολῆς μετὰ πλειοτέρων ἢ μιᾶς εὐρωπαϊκῆς πόλεως. Ἵδρυον τυπογραφεῖα, σχολεῖα πάσης κλάσεως, ἅπερ διέχυνον τὰ φῶτα καὶ ἀντηνάκλων ἐφ' ἁπάσης τῆς Ἑλλάδος, πρὸς δὲ καὶ θεατρόν τι, ὅπερ ἐνεθάρρυνε τὰ πρῶτα δοκίμια τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος.

Αἱ αὐλαὶ τῶν ἡγεμόνων τούτων, διεσκευασμέναι κατὰ τὰς τῶν χριστιανικῶν αὐτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, ἦσαν τὸ ἐντευκτήριον ἀξιολόγων Ἑλλήνων καὶ ξένων περιωνύμων καθηγητῶν καὶ συγγραφέων, ὧν ὁ ζῆλος διηγείρετο διὰ παντοειδῶν τιμῶν.

Οἱ ἡγεμόνες δ' οὗτοι ἐλάμβανον τὸ ὄνομα Φαναριῶται ἐκ τῆς παρὰ τὰ πατριαρχεῖα ὀνομαζομένης οὕτω συνοικίας. Συρρέοντες ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος πάντες ὅσοι διεκρίνοντο διὰ τὰ προτερήματα αὐτῶν καὶ τὰς γνώσεις των, ἐσχημάτιζον ἀριστοκρατίαν τινὰ οὐδαμῶς μὲν ἀποκλειστικὴν, ἀλλὰ μὴν κληρονομικὴν διὰ τὰ πλούτη, ἃ τὰ μέλη αὐτῆς ἀπέκτων ἐκ τῶν θέσεων εἰς ἃς ἀνυψοῦντο. Ἦσαν δ' οὕτως εἰπεῖν μεσάζουσά τις δύναμις μεταξὺ τῶν καταδυναστῶν καὶ τῶν καταδυναστευομένων, ἀσπὶς καλύπτουσα καὶ ὑπερασπίζουσα τούτους, λαμβάνοντες ἔστιν ὅτε τὰς δι' αὐτοὺς προωρισμένας προσβολάς. Ὁρῶντες τὴν τυραννίαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς, ἐμίσουν αὐτὴν περισσότερον καὶ ἐζήλως προσεπάθουν νὰ παρασκευάσωσι τὴν πτῶσιν αὐτῆς. Μᾶλλον δὲ πεφωτισμένοι ἢ τὸ πλῆθος τῶν συμπατριωτῶν των, ἐγίνωσκον καλλίτερον νὰ διακρίνωσι τὰς ὁδοὺς, δι' ὧν ὤφειλον νὰ βαδίσωσι πρὸς τὸ μέγα ἀποτέλεσμα καὶ ἔθετον ἐν πρώτῃ μοίρᾳ τὴν ἐκπαίδευσιν, ἣν περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο, οὕτως ὥστε αἱ πλούσιαι αὐτῶν βιβλιοθῆκαι περιεῖχον ὁμοῦ κατὰ τὴν ἐκτίμησιν ἀνδρῶν, οἵτινες ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζωσι τοῦτο, πλέον τῶν πεντακοσίων χιλιάδων ἐκλεκτῶν βιβλίων, θησαυροί, οἵτινες κατεστράφησαν τῷ 1821 ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ μεγάλου καταστροφέως τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Ἀλεξανδρείας. Αἱ προσπάθειαι δὲ τῶν Φαναριωτῶν ἑνωμέναι ταῖς τοῦ κλήρου, ταῖς τῶν νουνεχῶν προυχόντων διαφόρων

ἐπαρχιῶν καί τινων πλουσίων ἐμπόρων ἐμψυχουμένων ὑπὸ καθαροῦ πατριωτισμοῦ ἐβοήθουν ἀείποτε τὸν διάπυρον πρὸς τὰ γράμματα ἔρωτα τῶν Ἑλλήνων, ἱδρύοντες καὶ ὑποστηρίζοντες σχολεῖα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν Ἰωαννίνοις, Μετζόβῳ καὶ Κοζάνῃ εἰς Ἤπειρον, ἐν Θεσσαλονικῇ, Ἀνδριανουπόλει καὶ Ἁγίῳ Ὄρει εἰς Μακεδονίαν, ἐν Τρικκάλοις, ἐν Τυρνόβῳ, Ἀμπελακίοις καὶ Λαρίσσῃ εἰς Θεσσαλίαν, εἰς τὰς νήσους Πάτμον, Χίον καὶ Κέρκυραν, ἐν Σμύρνῃ καὶ Κυδωνίαις εἰς Ἰωνίαν, ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν διαφόροις ἄλλοις μέρεσιν.

Ἐπωφελούμενοι ἐκ τῆς ἀμαθείας τῶν δεσποτῶν αὐτῶν καὶ τῆς ἀδικφορίας των πρὸς πᾶν ὅ,τι ἀφεώρα τὰ γράμματα, ἐπεμελοῦντο ὑπερβαλόντως νὰ βελτιώσωσι τὴν ἐκπαίδευσιν, βεβαιοι ὄντες ὅτι διὰ ταύτης καὶ μόνης τῆς ὁδοῦ ἐδύνατο νὰ ἔλθῃ ἡ σωτηρία. Τούτου ἕνεκα κατὰ τὴν τελευταίαν τῆς δουλωσύνης ἑκαντονταετηρίδα ἀναφαίνεται μέγας ἀριθμὸς νέων λογίων, οἵτινες, ἀρίζως προπαρασκευασμένοι, ἀπόζολοι τῶν γραμμάτων διέτρεχον τὰ πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, ὅπως ἀποπερατώσωσι τὰς σπουδάς των, ἵνα ἐπανερχόμενοι εἶτα εἰς τὴν πατρίδα των συνεχίσωσι τὸ ἔργον τῆς μυήσεως τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ καὶ μεταβιβάσωσιν ἀπὸ γενεὰν εἰς γενεὰν εἴτε διὰ τῆς διδασκαλίας, εἴτε διὰ τῶν συγγραμμάτων των τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ οὐδέποτε ἔσβεσεν.

Γ. Κ. Γ.

Οἱ κατὰ τὴν ΙΖ'. ΚΑΙ ΙΗ'. ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ συμβάντες ἐν Σμύρνῃ σεισμοί.

(συνέχεια καὶ τέλος.)

Τὸ ἐμπόριον μεγάλως ἐχαλαρώθη, οἱ Γάλλοι Ἄγγλοι καὶ Ὁλλανδοὶ πλέον τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου ἀπώλεσαν εἴτε εἰς ἐμπορεύματα ἢ εἰς χρήματα, εἴτε εἰς μεγάλας πιστώσεις, ἃς εἶχον χορηγήσει εἰς τοὺς κατοίκους· πολλοὶ δὲ τῶν ἐμπόρων ἀπώλεσαν καὶ τὰς ἀλληλογραφίας των ὡς καὶ τὰ προξενικὰ γραφεῖα Γαλλίας, Ἀγλίας καὶ Ὁλλανδίας τὰ ἀρχεῖα αὐτῶν. Ὀλίγα δὲ μόνον ἐμπορεύματα ἔμεινον πρὸς φόρτωσιν διὰ τὴν Εὐρώπην, ἐπεριμένοντο ὅμως δύο ἢ τρία καραβάνια, ἀλλ' ἐφοβοῦντο μὴ καὶ αὐτὰ ἀπομακρυνθῶσι τῆς ὁδοῦ, μανθάνοντα τὴν καταστροφὴν τῆς Σμύρνης, διότι δὲν ὑπῆρχον οὔτε ἀποθῆκαι, οὔτε χάνια, ὅπως δεχθῶσι τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὴν συγκομιδὴν τοῦ τόπου. Οἱ ἔμποροι ἐν τούτοις ἤλπιζον ὅτι τὸ ἐμπόριον ἐδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ, ἐὰν κατώρθουν νὰ νοικοδομήσωσιν ἀποθήκας τινάς· ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον ἦτον ἀδύνατον, διότι οἱ ἰδιοκτῆται τούτων ἢ εἶχον καταστραφεῖ ὑλικῶς ἢ φονευθῆ· ἐκτὸς τούτου οὐδεὶς ἰδιώτης παρουσιάζετο νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὰ καταρρεύσαντα οἰκοδομήματα, ἐὰν μὴ ὁ Μέγας Δεσπότης (Grand Seigneur) δὲν προσήρχετο εἰς βοήθειαν. Οἱ Ἄγγλοι προὔτεινον εἰς τὸν ἰδιοκτήτην τοῦ Βεζεστενίου καὶ τοῦ Μεγάλου χανίου ἢ Καραβανοσεραΐ, ὅπως τοῖς ἀνεγείρῃ παραπλεύρας οἰκοδομήν τινα, ἵνα ἐνοικίσωσι καὶ καταθέσωσιν ἅμα τὰ ἐμπορεύματά των, ἀλλ' ἡ πρότασις αὕτη δὲν ἐπετεύχθη καθ' ὅτι ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἡ οἰκοδομὴ ἀπῄτει πολὺν χρόνον, ὅπως ἀνεγερθῇ καὶ ὁ ἰδιοκτήτης ἀπῄτει μεγάλην προκαταβολὴν καὶ τριπλασίασιν σχεδὸν τῆς τιμῆς τῶν ἐνοικίων. Οἱ Ὁλλανδοὶ τὸ αὐτὸ ἐσκόπουν δι' ἕν καραβανοσεραΐ, τοῖς κληρονομόμοις τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἀνῆκον καὶ συγκείμενον ἐκ τριάκοντα καὶ ἓξ ἀποθηκῶν, ἀλλ' ἡ ἀνασκευὴ αὐτοῦ εὕρισκε δυσχερείας ἕνεκα τῆς παντελοῦς καταστροφῆς αὐτοῦ. Οἱ Γάλλοι ἐζεζήτησαν διὰ τοῦ πρέσβεώς των πλοῖον εὐρύχωρον τοῦ Κράτους, ἐκτὸς τῆς ὑπερεσίας ὄν, ὅπως περιλάβῃ αὐτοὺς τε καὶ τὰ ἐμπορεύματα αὐτῶν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐφοβήθησαν μήπως ἕνεκα τοῦ μικροῦ ἐμπορίου των δὲν ἐπαρκέσωσιν εἰς τὰ ἀπαιτούμενα ἔξοδά του, ἐφ' ὃ καὶ ἐπερίμενον μέχρις οὗ οἱ ἄλλοι λάβωσιν ἀπόφασίν τινα. Μεταξὺ δὲ τοσούτων δυσχερειῶν οἱ κάτοικοι, οἵτινες εἶχον καταφύγει ἀπὸ τῆς πρώτης δονήσεως, εἰς τοὺς κήπους, εἰς τὰ χωρία καὶ εἰς τὰ ἐν τῷ λιμένι πλοῖα, ἐφοβοῦντο μὴ αἱ βροχαὶ τοῦ Σεπτεμβρίου συμπληρώσωσι τὴν καταστροφὴν τῆς ἐπιλοίπου πόλεως· ἕνεκα δὲ τούτου ὤφειλον νὰ εὕρωσι μέσον πρὸς ἀσφαλῆ ἐγκαθίδρυσιν, διὸ καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐσκέφθησαν νὰ κατοικήσωσι τὴν Χίον, ἀλλὰ ὁ ἀ-

κατάλληλος λιμὴν αὐτῆς καὶ τὸ ἀδύνατον τοῦ προσεγγίζειν τὰ καραβάνια τὴν νῆσον, ἀπέτρεψαν πάντας τῆς σκέψεως ταύτης· εἶτα ἡ εὐλίμενος Φώκαια ἐπέσυρε τὴν προσοχήν των καὶ ἤθελον ἀποκατασταθῆ αὐτόθι, ἐὰν μὴ ἦτον ὁ τόπος ἄθλιος καὶ ἔρημος κατοικιῶν καὶ ἐργαστηρίων· τελευταῖον δὲ προσεῖδον πρὸς τὴν Μαγνησίαν τοῦ Σιπύλου, ἑπτὰ λεύγας ἀρκτικοδυτικῶς τῆς Σμύρνης, ἥτις ἐκέκτητο καραβανοσεραΐα καὶ ἥτις ἐφάνη κατάλληλος πρὸς ἐγκαθίδρυσιν τῶν κατοίκων· ἀλλὰ ἕνεκα τῶν τότε πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων ἰδιωτῶν τε καὶ πασάδων ἐφοβοῦντο μὴ δὲν ἐδύνατο ἐν περιπτώσει ταραχῶν νὰ παρέξῃ αὐτοῖς ἐγέγγυα ἀσφαλείας, ὅσα ἐν τοιαύταις περιστάσεσι παρέχουσιν αἱ παράλιαι πόλεις. Καὶ ὅμως μ' ὅλα ταῦτα πολλοὶ τῶν κατοίκων ἐν μέσῳ τῶν φόβων καὶ τῶν δυσχερειῶν, ἃς αἱ τοιαῦται καταστροφαὶ ἐπιφέρουσιν, ἐγκαταλιπόντες τὴν πόλιν, μετηνάστευσαν ἀλλαχοῦ (α).

Τοιαῦτα τὰ δεινά, ἅπερ ὁ φοβερὸς οὗτος σεισμὸς ἐπέφερε, δεινὰ ἅπερ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις καὶ τὰ αὐτὰ συμβεβηκότα ἐπανελήφθησαν τῇ 21 Ἰουνίου (α) ἔτους 1778. Περὶ τοῦ σεισμοῦ δὲ τούτου, ἐκ τῶν αὐτῶν ἀρχείων ἀρυόμενοι παρατιθέμεθα εἰδήσεις τινὰς ὁμοίας σχεδὸν τῶν τοῦ περιγραφέντος σεισμοῦ:

Σφοδρὰ δόνησις, τῆς ὁποίας προηγήθη ἑτέρα οὐχ ἧττον σφοδρὰ τῇ 4 Ἰουνίου, ἀνήγειρεν αἰφνηδίως τῇ 2 1)2 ὥρα π. μ. τῆς εἰκοστῆς πρὸς τὴν εἰκοστὴν πρώτην Ἰουλίου ἐκ τῆς κλίνης τοὺς κατοίκους, οἵτινες προσέφυγον εἰς τὰς ἐπαύλεις, εἰς τοὺς κήπους καὶ ἐν γένει εἰς ὕπαιθρα μέρη, ὅπως σωθῶσιν· οὕτω δὲ ἡ πόλις ἔμεινεν ἔρημος. Ἡ δευτέρα δ' αὕτη δόνησις ἀπετελείωσε πᾶν ὅ,τι ἐφείσθη ἡ πρώτη, καταστρέψασα ἄπειρα τεμένη καὶ μὴ ἀφίσασα λίθον ἐπὶ λίθου· πολλοὶ μάλιστα ὑπνώττοντες ἐν ἐργαστηρίοις, παρὰ τὰ τεμένη κειμένοις, ἐκοιμήθησαν τὸν αἰώνιον ὕπνον, καταπλακωθέντες ὑπὸ τοὺς τοίχους, οἵτινες φοβερῶς εἰς ἐρείπια κατέρρεον.

Πρὸς ἐπίμετρον δὲ τῶν δυστυχιῶν τούτων ἅπερ οἱ σεισμοὶ ἐπιφέρουσιν, ὁ λεθρία ὁμοίως πυρκαϊὰ, ὡς κατὰ τὸν τοῦ ἔτους 1688, ἐξερράγη ἔκ τινος οἰκίας πλησίον τοῦ γαλλικοῦ προξενείου καὶ ἐπροχώρησε μέχρι τοῦ Δερβὶς χανίου, ὅπερ ἐπυρπολήθη, ὡς καὶ τὸ Βεζὺρ χάνι, μέρος τοῦ Μεγάλου λεγομένου χανίου καὶ εἴκοσιν ἄλλα εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως εὑρισκόμενα. Ὁμοίως καὶ αἱ προξενικαὶ οἰκίαι τῆς Γαλλίας, Ἀγγλίας, Βενετίας, Νεαπόλεως καὶ Ραγούζης, τὸ Εὐρωπαϊκὸν τελωνεῖον ὡς καὶ διάφορα ἄλλα καταστήματα πλουσίων Ἑλλήνων καὶ Γάλλων ἐγένοντο βορὰ τοῦ παμφάγου πυρός.

Πολλοὶ τῶν κατοίκων ἔσπευσαν εἰς τὴν πυρκαϊὰν ὅπως δώσωσι χεῖρα βοηθείας, ἀλλ' ὁ σφοδρὸς βόρειος ἄνεμος καὶ τὸ ἀκατάπαυστος δονούμενον ἔδαφος τοῖς ἐνέπνεον τοσοῦτον φόβον ὥστε ἀπεμακρύνοντο ἐγκαταλείποντες τὴν πόλιν εἰς τὴν τύχην της· τινὲς ὅμως ἐπιμένοντες κατεπλακώθησαν ὑπὸ τῶν καταρρεόντων τοίχων. Ἡ φοβερὰ αὕτη πυρκαϊὰ ἐπροξένησε μεγίστην καταστροφὴν, καύσασα τὸ ὡραιότερον μέρος τῆς πόλεως, μόνον πρὸ τῆς ἐκκλησίας τῶν Καπουκίνων ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ ὁδῷ σταματήσασα.

Φοβεραὶ ὁμοίως λεπλασίαι, ὡς καὶ κατὰ τὸν προλαβόντα σεισμὸν, κατέστρεψαν πᾶν τὸ διαφυγόντας φλογὰς· οὕτω ὁ τότε Γάλλος πρόξενος Peyssonnel ἀπώλεσε πάντα τὰ πράγματα αὐτοῦ,

---

α) Τὸν σεισμὸν τοῦτον ἀναφέρων καὶ ὁ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἀκμάσας Κωσάριος Δαπόντες ἐν τῷ Χρονογράφῳ αὐτοῦ, τῷ ἐκδοθέντι ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς χαλκεντέρου μεσαιωνοδίφου κ. Κ. Ν. Σάθα, σημειοῖ τάδε: "Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἔγινεν ἕνας μεγαλώτατος σεισμὸς, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Σμύρνην ἐγκρέμνισαν πολλὰ σπίτια καὶ ἐπλάκωσαν πολλούς· τότε ὤντας ἐκεῖ εἰς τὴν Σμύρνην ὁ κὺρ Παρθένιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας τὸν ἐπλάκωσε τὸ σπίτι καὶ ἀπέθανεν· ὁμοίως καὶ τὸν Ἰγνάτιον μητροπολίτην Σμύρνης.„ (Σάθα Μεσαιων. Βιβλιοθ τ. γ'. σελ. 10 καὶ 168). Σημ. «Βίωνος».

β) Εἶναι δ' ἄξιον περιεργείας, ὡς καὶ ὁ Οἰκονόμος ἐν τῇ περὶ Σμύρνης μικρᾷ αὐτοῦ πραγματείᾳ παρατηρεῖ, ὅτι πάντες οἱ σεισμοὶ τῆς Σμύρνης συνέβησαν κατὰ τὸν Ἰούνιον μῆνα· πρὸς δὲ καὶ περιέργου συμπτώσεως, ἂν δύναται νὰ ὀνομάσῃ τις τοῦτο σύμπτωσιν ἢ ἀπόρροιαν φυσικὴν, εἶναι τὸ ὅτι τὴν ἑβδόμην περίπου δεκαετηρίδα ἑκάστης ἑκατονταετηρίδος ἡ Σμύρνη γίνεται θέατρον τῆς φοβερᾶς ταύτης μάστιγος καθ' ὅτι βλέπομεν τοὺς μεγαλειτέρους αὐτῆς σεισμοὺς συμβάντας τῷ 178 τῷ 1778 κ.τ.λ.

Αἱ δονήσεις δὲ τοῦ σεισμοῦ τούτου διήρκεσαν τεσσαράκοντα περίπου ἡμέρας· ὑπὸ τοσούτου δὲ φόβου οἱ κάτοικοι κατείχοντο, ὥστε πολλοὶ ἔμειναν ἐπὶ πολὺν καιρὸν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τὰ ἐντὸς τοῦ λιμένος πλοῖα, ὅπου εἶχον καταφύγει, ἵνα εὕρωσι στέγην, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν διὰ πάντοτε τὴν πόλιν, τὴν ὑπὸ τοιαύτας ἀείποτε καταστροφὰς ὑποκειμένην.

Δ. Γ. Ζ.

ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΕΝ ΤΗι ΑΦΡΙΚΗ.

(συνέχεια· ἴδε φυλλ. Α'.)

Ἤρχιζεν ἤδη νὰ γίνηται μέγα θάλπος ἐντὸς τῆς βασιλικῆς καλύβης καὶ ἡ ὀσμὴ τῶν αὐτοχθόνων καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον πνιγηρὰ διά τε τὴν ἔλλειψιν τῶν παραθύρων καὶ τὴν πυκνοτάτην συσσώρευσιν τοῦ πλήθους. Δι' ὃ δὴ ἐποίησα σημεῖον ὅτι ἔμελλον ν' ἀπέλθω τῆς βασιλικῆς κατοικίας καὶ τότε ὁ βασιλεὺς μοὶ ἔδωκε μίαν ὄρνιθα, δύο ὠὰ καὶ δέσμην βανάνων· πλὴν συγχρόνως μοὶ ὑπέδειξεν ὅτι ἔπρεπε νὰ τῷ δωρήσω τὸ ἀλεξήλιόν μου. Ἀλλὰ προσεποιήθην ὅτι δὲν τὸν ἠννόησα, διότι μοὶ ἐφαίνετο ὑπερβολικόν, εἷς βασιλεὺς νὰ ζητῇ παρὰ ξένου τὴν θυσίαν τοῦ μόνου κατὰ τοῦ ἡλίου ἀμυντικοῦ αὐτοῦ ὅπλου.

Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου μὲ ἠκολούθουν πανταχοῦ· ἐπεθύμουν δὲ πολὺ νὰ μάθω τὴν γλῶσσάν των, ἀλλὰ μεταξὺ αὐτῶν εἷς μόνος ὑπῆρχε καυχώμενος ὅτι γνωρίζει τὴν ἐμὴν καὶ Κύριος οἶδε πῶς τὴν ὡμίλει! Φαντασθῆτε, ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ παντόμιμα σχήματα διὰ νὰ μ' ἐρωτήσῃ ἐὰν ἐπείνων. Ἐποίησα καταφατικὸν σημεῖον καὶ μετ' ὀλίγον μοὶ προσηνέχθησαν βανανα ἐψημένα καὶ ὀλίγοι ἰχθύες.

Μετὰ τὸ λιτὸν δὲ γεῦμα τοῦτο ἐξῆλθον νὰ περιπατήσω εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ χωρίου καὶ φθάσας πλησίον οἰκίας τινὸς παρετήρησα εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ὑψούμενον ὑπερμέγεθες εἴδωλον. Οὐδέποτε ἐπὶ ζωῆς μου εἶχον ἰδεῖ τοσοῦτον δύσμορφον πρᾶγμα· ἦτο ξόανον ἀνθρώπου φυσικοῦ μεγέθους, κατασκευασμένον ἐκ ξύλου καὶ φέρον μεγάλους ἐκ χαλκοῦ ὀφθαλμοὺς καὶ σιδηρᾶνγλῶσσαν, ἐξερχομένην τοῦ στόματος ἐν εἴδει ἀκοντίου· τὰ χείλη αὐτοῦ ἦσαν βεβαμμένα κόκκινα, ἔφερε δὲ χονδρὰ ἐκ χαλκοῦ ἐνώτια καὶ πέταλα ἐκυμάτιζεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του, τοῦ ὁποίου τὰ πτερὰ, κόκκινα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, προήρχοντο ἐξ οὐρᾶς λευκοφαίου ψιττακοῦ.

Τὸ πρόσωπον καὶ τὸ σῶμα τοῦ εἰδώλου ἦσαν πεποικίλμενα διὰ λευκῶν, κοκκίνων καὶ κιτρίνων βαφῶν· ἦτο δὲ ἐνδεδυμένον διὰ δερμάτων ἀγρίων ζώων καὶ πέριξ αὐτοῦ τὸ ἔδαφος ἦτο κατεστρωμένον ἀπὸ δέρματα τίγρεων καὶ ὄφεων, ἀπὸ σκελετοὺς καὶ κρανία θηρίων. Ἐπίσης δὲ ἦσαν παρατεθειμέναι πλησίον του τροφαὶ διὰ νὰ φάγῃ, ὅταν τῷ ἐπέλθῃ ἡ ὄρεξις.

Ὁ ἥλιος ἔδυε καὶ ἡ νὺξ ἤρχισε νὰ καταβαίνῃ ἐπὶ τοῦ χωρίου Τὸ πρῶτον ἐπὶ ζωῆς μου εὑρισκόμην μόνος εἰς τὰ σκότη ταῦτα, περικυκλούμενος ὑπὸ ἀνθρώπων ἀγρίων καὶ μηδένα φίλον ἔχων πλησίον μου, μηδένα σύντροφον ἐκ τοῦ λευκοῦ γένους καὶ μὴ βλέπων τὸ ἐλάχιστον φῶς ἐν τῇ ὁδῷ, ἐκτὸς τῆς ἀτανακλάσεως μεμακρυσμένων τινῶν πυρῶν. Ὁποία φρικώδης θέσις!

Ἔρριψα ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν πιστολίων καὶ τοῦ τυφεκίου μου καὶ πολὺ ἐχάρην ἰδὼν αὐτὰ, τοὺς μόνους μου προμάχους εἰς καλὴν κατάστασιν.

Αἴφνης δὲ οἱ κάτοικοι ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τῶν καλυβῶν των, ἀνάπτοντες δᾷδας καὶ διευθυνόμενοι πρὸς τὸ μ π ο υ ΐ τ ι (οὕτως ὠνόμαζον τὸ ξόανον), ἵνα καταθέσωσιν αὐτὰς πρὸ τῶν ποδῶν του.

Ἐκόμιζον προσέτι μεγάλα τύμπανα, ἢ τὰμ τὰμ ὡς τὰ ἔλεγον αὐτοί· εἶτα δὲ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες συνηθροίσθησαν πέριξ, τὰ τὰμ τὰμ ἤχησαν θορυβωδῶς καὶ τὸ πλῆθος ἤρχισε νὰ ψάλλῃ. Ἐπλησίασα διὰ νὰ μάθω τί ἐσήμαινον ταῦτα.

Ὁποῖον δὲ θέαμα παρουσιάσθη ἐνώπιόν μου! Οἱ ἄνδρες εἶχον τὸ σῶμα πεποικιλμένον διὰ διαφόρων βαφῶν. Καὶ τινὲς μὲν ἐδείκνυον τὴν μίαν τῶν παρειῶν ἐρυθρὰν καὶ τὴν ἄλλην λευκὴν, ἢ κιτρίνην καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν βραχιόνων μακρὰν ταινίαν, κιτρίνην ἢ λευκὴν· ἄλλοι δὲ εἶχον τὸ σῶμα κατάστικτον, παρέχοντες

οὕτως ἅπαντες εἰκόνα εἰδεχθῆ καὶ ἀποτρόπαιον Αἱ δὲ γυναῖκες ἐφόρουν πολλὰ σιδηρᾶ ἢ χάλκινα δακτύλια περὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρῶν καὶ τοὺς ἀστραγάλους τῶν ποδῶν.

Μετὰ τὰ ἄσματα ἤρξαντο χοροὶ ἀηδέστατοι, τῶν τυμπάνων κροτούντων πάσῃ δυνάμει. Καθ' ὅσον δὲ οἱ χορευταὶ ἐξήπτοντο εἰς τὴν ἄσκησιν ταύτην, τὰ σώματά των ἠκτινοβόλουν ὡς φῶκαι· τόσον τὸ δέρμα των ἦτον ἐλαιῶδες.

Ἔμενα ἔκθαμβος καὶ ἐμβρόντητος ὑπὸ τοῦ θορύβου, διότι καὶ τῶν γυναικῶν, ἐνῷ ἐχόρευον, οἱ σιδηροῖ καὶ χαλκοῖ κρίκοι συγκρουόμενοι συνώδευον τὴν μουσικὴν καὶ τὰ τύμπανα.

Ἀλλὰ πρὸς τί οἱ χοροὶ οὗτοι καὶ οἱ περὶ τὸ εἴδωλον ὀλολυγμοί;

Οἱ Αἰθίοπες οὗτοι ἔμελλον ν' ἀναχωρήσωσι διὰ μέγα τι κυνήγιον καὶ ἦλθον νὰ παρακαλέσωσι τὸ εἴδωλον ὅπως ἐπιτύχῃ ἡ ἐκδρομή των.

Ὅταν δὲ μοὶ ἐξήγησαν τὸ πρᾶγμα, ἐπεθύμησα καὶ ἐγὼ νὰ συνοδεύσω τοὺς ἀγρίους τούτους εἰς τὸ κυνήγιον καὶ πιστεύω ὅτι καὶ ὑμεῖς ἂν ἦσθε εἰς τὴν θέσιν μου ὁμοίως ἠθέλετε πράξει, ἑλκυόμενοι ὑπὸ τῆς ἐπαγωγοῦ ἰδέας τῆς θήρας τῶν παμπληθῶν ἀγρίων ζώων, τῶν διαιτωμένων ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ, ὡς οἱ ἐλέφαντες, οἱ λεόπαρδοι οἱ ἀπάγοντες τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ δάση, ἵνα ἐκεῖ τοὺς καταφάγωσιν, οἱ ὑπερμεγέθεις βούβαλοι, αἱ ἀνθρωποειδεῖς γορίλλαι καὶ οἱ παχεῖς ἀγριόχοιροι καὶ αἱ ἀντιλόπαι καὶ αἱ δορκάδες καὶ οἱ ὄφεις. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τοὺς τελευταίους τούτους γέμουσι τὰ ἀφρικανὰ δάση, πιστεύω ὅτι θὰ ἐπροτιμᾶτε καὶ δικαίως νὰ μὴ τοὺς συναντήσετε διόλου· διότι τῶν πλείστων τὸ δῆγμα εἶναι δηλητηριῶδες καὶ ἀκαρεὶ θανατηφόρον, ἡ δὲ ὄψις εἰδεχθὴς καὶ φοβερά.

Ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ προπάντων ἐπεθύμουν νὰ ἐπισκεφθῶ τὰς ἰθαγενεῖς φυλὰς, νὰ προσπαθήσω νὰ ἴδω τοὺς ἀνθρωποφάγους καὶ φῦλά τινα πυγμαίων τοῦ ἐσωτερικοῦ, περὶ ὧν πολλὰ τὰ περίεργα εἶχον ἀκούσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Ἑβδομὰς εἰς τὰ δάση. Καταιγίς. Λεόπαρδοι φοιτῶσι περὶ ἡμᾶς. Φονεύω κόβραν καὶ σκορπιόν. Συμπλοκὴ κατὰ βουβάλου. Θήρα ἀγριοχοίρων. Λεόπαρδοι ἐπὶ τῆς ῥάχεως βομβάλου. Ἀσθένεια καὶ πυρετός.

Ἤδη, προσφιλεῖς ἀναγνῶσται, μετενεχθῆτε νοερῶς εἰς τὸ μέσον πυκνοῦ καὶ ζοφεροῦ δάσους, ὅπου τὰ δένδρα οὐδέποτε ἀποβάλλουσι τὰ φύλλα των, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐλπὶς ἄλλης τροφῆς ἐκτὸς τῆς ὑπὸ τοῦ τυφεκίου προμηθευομένης, ὅπου τὰ ἄγρια θηρία περιέρχονται κύκλῳ σου, ἐνῷ κοιμᾶσαι.

Ἰδοὺ τὸ μέρος, εἰς ὃ ἦλθον μετὰ τῶν ἰθαγενῶν.

Ἅμα δὲ τῇ ἀφίξει ἡμῶν εἰς τὰς ζοφερὰς ταύτας ἐρημίας, πρὸ παντὸς ἐφροντίσαμεν νὰ κατασκευάσωμεν ἓν ὀ λ ά κ ο (παράπηγμα) πρὸς προφύλαξιν ἡμῶν ἀπὸ τῶν βροχῶν, αἵτινες καταπίπτουσιν εἰς τὴν χώραν ταύτην ἐπὶ ἓξ μῆνας ἀκατάπαυστοι καὶ ἰσχυρότεραι ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ ἠπείρῳ. Ἐξελέξαμεν δὲ τοποθεσίαν μὴ περικυκλουμένην ὑπὸ μεγάλων δένδρων ἐκ φόβου μὴ ἐκριζωθέντα ταῦτα ὑπὸ τῶν καταιγίδων πέσωσι καὶ καταπλακώσωσιν ἡμᾶς. Ἠρξάμεθα λοιπὸν οἰκοδομοῦντες τὸ παράπηγμα παρὰ τὴν ὄχθην τερπνοῦ ῥυακίου, παρέχοντος πᾶν τὸ ἀναγκαῖον ἡμῖν ὕδωρ, κόπτοντες διὰ πελέκεων δένδρα καὶ μεταχειριζόμενοι τὸ φύλωμμα αὐτῶν ὡς ἀμυντήριον κατὰ τῆς βροχῆς.

Ἐνῷ δὲ οἱ ἄνδρες κατεγίνοντο περὶ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὀλάκου αὐτοῦ, αἱ γυναῖκες μετέβαινον ἵνα συνάξωσι ξηρὰ ξύλα διὰ τὸ πῦρ καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ δείπνου, διότι εἴχομεν φέρει μεθ' ἡμῶν τρόφιμά τινα

Ἦτο δὲ καιρὸς· διότι μετ' ὀλίγον τρομερὰ θύελλα διερράγη ἐφ' ἡμῶν· ἡ βροχὴ κατέπιπτεν ὡς χείμαρρος, οἱ αἰφνίδιοι κρότοι τῶν βροντῶν ἐξεκώφουν ἡμᾶς, αἱ δὲ ἀστραπαὶ διεδέχοντο ἀλλήλας μετὰ τοσαύτης λάμψεως, ὥστε ἀπετυφλούμεθα σχεδόν.

Οἱ κύνες ἡμῶν ἵσταντο ἀκίνητοι, πάντα δὲ τὰ θηρία, πάντα τὰ πτηνὰ τοῦ δάσους κατείχοντο ὑπὸ τρόμου καὶ φόβου. Πόσον ἠσθανόμην ἐμαυτὸν εὐτυχῆ, ὅτι ἤμην ἐν σκέπῃ ἀπὸ τῆς φρικώδους ταύτης καταιγίδος. Εἴχομεν δὲ συναθροίσει ἱκανὴν καύσιμον ὕλην καὶ τὰ πυρὰ ἡμῶν λαμπρὰς ἀνέδιδον φλόγας. Ἀποτελοῦντες γρα-

φικὰ συγκροτήματα ἐκαθήμεθα κυκληδὸν περὶ τὸ πῦρ· πάντες δέ, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐκάπνιζον τὰς πίπας αὐτῶν, διηγούμενοι ἱστορήματα. Καὶ παρὰ τοὺς δεινοὺς πόνους τῆς ἡμέρας πάντες διέκειντο εὐθύμως καὶ, εὐελπιστοῦντες περὶ τῆς ἐπαύριον, πάντες διελέγοντο περὶ τῆς μελετωμένης θήρας καὶ τοῦ προσφιλοῦς ἑκάστῳ θηράματος.

Κατὰ μικρὸν ἕκαστος ἐσιώπησε καὶ ἀπεκοιμήθημεν πάντες, ἐξαιρουμένων δύο ἢ τριῶν φυλάκων ἐχόντων ἔργον τὴν διατήρησιν τῶν πυρῶν πρὸς ἀποτροπὴν τῶν λεοπάρδων, οἵτινες ἐφοίτουν εἰς τὰ πέριξ δάση καὶ ὧν τὰς φωνὰς πρὶν ἢ κοιμηθῶμεν εἴχομεν ἀκούσει. Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν τὴν νύκτα ἦλθεν ἐγγύτατα τῆς σκηνώσεως ἡμῶν, περιερχόμενος ἀκαταπαύστως περὶ αὐτὴν καὶ ὠρυόμενος· ἀναμφιλόγως δὲ πᾶς ὁ τολμήσων νὰ ἐξέλθῃ τοῦ φωτεινοῦ κύκλου, ἤθελε καταστῇ βορὰ αὐτοῦ. Ἀλλ' οὐδεὶς ἔσχε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως παράσχῃ εἰς τὸ θηρίον τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν καὶ ἀπ' ἐναντίου μεγίστη κατεβάλλετο προσοχὴ περὶ τὴν διατήρησιν τῶν πυρῶν· ἐπὶ τέλους δὲ ἐπυροβολήσαμεν τρὶς ἢ τετράκις κατ' αὐτοῦ καὶ οὕτως ἀπεχώρησεν.

Τὴν ὑστεραίαν ἠρξάμεθα θηρεύοντες· πλὴν μόλις εἰσῆλθον εἰς τὰ πυκνὰ τοῦ δάσους καὶ εἶδον κατὰ γῆς ἕρποντα ἐπὶ τῶν ξηρῶν φύλλων, ὅριν μέλανα ὑπερμεγέθη, ὃν νομίζω ἔτι καὶ νῦν ὅτι ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν. Ἦτον ἐγγύτατά μου, ἓν δὲ ἐπὶ πλέον βῆμα καὶ ἐπάτουν αὐτόν, οὗτινος ἕν μόνον δῆγμα ἤρκει νὰ μὲ πέμψῃ μετὰ στιγμάς τινας εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς καὶ τότε, καλοί μου ἀναγνῶσται, εἰς μάτην ἠθέλατε ἀναμένει τὰ περὶ τῆς Ἀφρικῆς αὐτάς μου διαλέξεις.

(ἕπεται συνέχεια) Σ. Ι. Π.

Η ΔΥΣΚΟΛΟΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

(Διήγημα.)

(συνέχεια)

« Ἀνετράφην ὑπὸ ὑπηρέτου ὅστις ἦτον ὁ τύπος τῆς ἀκριβείας καὶ ὅστις ἦν κάτοχος ὅλων τῶν προτερημάτων, ἅτινα εἶχον μόνον οἱ ἀρχαῖοι ὑπηρεται. Ἡ ἀνακρίβεια τῆς συζύγου μου τὸν κατέστησεν ἀμελῆ περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν χρεῶν του καὶ ἡμέραν τινὰ ἀγνοῶ ποία ἄδικος μομφὴ ἔφερεν εἰς τὰ χείλη του αὐθάδη ἀπάντησιν, ὥστε ἠναγκάσθην νὰ τὸν ἀποπέμψω. Ἔλαβον ἄλλους εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἠναγκάσθην νὰ ἀποπέμψω μετ' ὀλίγον· διότι οὐδὲν συντείνει τόσον εἰς τὸ νὰ μεταβληθῇ καλὸς ὑπηρέτης εἰς κακὸν, ὅσον ἡ ἀνακρίβεια τῶν κυρίων. Ἡ τάξις ἐκλείπουσα ἀπὸ τοὺς κυρίους θὰ ἐκλείψῃ μετ' ὀλίγον καὶ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας, οἵτινες καθίστανται ἐπίσης ἀνακριβεῖς καὶ ἂν ποτε θελήσῃς νὰ τοὺς ἐλέγξῃς διὰ τοῦτο, σοὶ ῥίπτουσι κατὰ πρόσωπον τὸ σφάλμα σου ὡς ἀπολογίαν τοῦ ἰδικοῦ των.

«Ὁ θεὸς μᾶς ἐδώρησε δύω υἱοὺς καὶ μίαν θυγατέρα· οὐδεμία μήτηρ ὑπῆρξε ποτὲ τροφερωτέρα πρὸς τὰ τέκνα της, ὅσον ἡ σύζυγός μου· δι' αὐτὰ ἔδιδεν ἀδιστάκτως καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν της καὶ ἡ μεγαλειτέρα αὐτῆς εὐτυχία ἦτο νὰ τ' ἀναθρέψῃ μόνη της. Ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἀνατροφὴ αὐτῆς τὴν καθίστων κατάλληλον διὰ τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον. Καὶ ἐντούτοις ἠναγκάσθημεν νὰ χωρισθῶμεν πολὺ ἐνωρὶς τῶν υἱῶν μας καὶ νὰ τοὺς στείλωμεν εἰς γειτονικὸν σχολεῖον. Διατί; Διότι ὁ πρῶτος ὅρος πάσης καλῆς ἀνατροφῆς εἶναι ἡ τάξις, διότι τὸ πνεῦμα, ὁ χαρακτὴρ, ἡ καρδία τῶν παιδων δεῖται τάξεως, διότι ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις πρέπει νὰ συμβαδίζῃ μετὰ τῆς σωματικῆς ὑγείας καὶ διότι ἡ σύζυγός μου οὐδέποτε εὑρίσκετο ἕτοιμος, ἵνα διατάξῃ ὅπως τὰ ὑπάγωσιν εἰς περίπατον ἢ τὰ ἐνδύσωσι καὶ τέλος ἵνα τὰ προτρέψῃ νὰ ἐργασθῶσιν.

«Ἕνεκεν τῆς φυσικῆς χάριτος τῆς συζύγου μου καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εὐδαίμονος καταστάσεως μας, ἄπειροι προσκλήσεις διὰ γεύματα ἐστέλλοντο ἡμῖν. Οὐδέποτε ἐλησμόνουν κατὰ τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν νὰ λέγω εἰς τὴν σύζυγόν μου: « Μὴ λησμόνει ὅτι πρέπει νὰ ἀναχωρήσωμεν κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν καὶ προσπάθησον νὰ ἦσαι ἕτοιμος». « Ὦ ἔσο ἥσυχος, μοὶ ἀπεκρίνετο πάντοτε. Ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἑβδόμην ὥραν εἰσηρχόμην εἰς τὴν αἴθουσαν, ἀλλ' ἡ σύζυγός μου δὲν εὑρίσκετο ἐκεῖ· ἐπορευόμην εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ ἔκρουον τὴν θύραν. «Εὐθὺς, εὐθὺς» μοὶ ἔλεγεν· ἐγὼ δὲ ἀπεμακρυνόμην. Παρήρχετο ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, ἀλλ' ἡ σύζυγός μου δὲν ἐφαίνετο· πάλιν ἔκρουον ἐπὶ τῆς θύρας τοῦ δωματίου της «ἓν λεπτὸν εἰσέτι, ἓν λεπτὸν» μοὶ ἔλεγεν. Τὸ ἓν λεπτὸν ἐγένετο δέκα, δέκα πέντε, εἴκοσι. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ βαδίζων μεγάλοις βήμασιν ἐντὸς τῆς αἰθούσης, τὸν πῖλον ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τὰ χειρόκτια εἰς τὰς χεῖρας καὶ τὸ ἐπανωφόριον ἐπὶ τῶν ὤμων, ἀδημονῶν καὶ βλέπων ἑκατοντάκις τὸ ὡρολόγιόν μου, διότι ᾐσθανόμην ὅτι μᾶς ἐπερίμενον.

Τέλος ἐξήρχετο ἐκ τοῦ δωματίου της, καὶ ἀνεχωροῦμεν διὰ τὸ γεῦμα, ἀλλὰ πάντοτε ἐφθάναμεν οἱ τελευταῖοι καὶ ἠναγκαζόμεθα νὰ ψευσθῶμεν καὶ νὰ ἐφεύρωμεν χιλίας παραλόγους προφάσεις τὰς ὁποίας οὐδεὶς ἐπίστευεν. Ἔβλεπον τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ οἰκοδεσπότου καὶ τὴν ἀνησυχίαν τῆς οἰκοδεσποίνης, ἥτις ἔκρουε βιαίως τὸν κώδωνα ἵνα παρευθὺς φέρωσιν ἡμῖν τὸ γεῦμα. Ταῦτα βεβαίως εἰσὶν μικρὰ πράγματα, θέλετε εἴπει· ἔστω, ἀλλ' ὁ βίος ἡμῶν δὲν σύγκειται ἐκ μικρῶν πραγμάτων, ἡ εὐτυχία ἡμῶν δὲν συνίσταται ἐκ διαφόρων μικρῶν πραγμάτων; μὴ τὰ μικρὰ πράγματα δὲν ἔχουσι πολλάκις μεγάλας συνεπείας; Ἐνίοτε ἔχανον τὴν ὑπομονὴν καὶ ἐξέφευγον τῶν χειλέων μου αὐστηραὶ μομφαὶ, αἵτινες προεκάλουν ἐκ μέρους τῆς συζύγου μου προσβλητικὰς ἀπαντήσεις καὶ τότε ἤρχιζον αἱ λογομαχίαι, αἱ μομφαὶ, τὰ δάκρυα, ἡ ἐν τῷ δωματίῳ διημέρευσις, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ οἰκογενειακὴ ἡσυχία δεταράσσετο. Ἡμέραν τινὰ ἀπεφασίσαμεν μετά τινων φίλων νὰ κάμωμεν περιήγησίν τινα εἰς Ἐλβετίαν, ἀλλ' ὅμως ἡ ἐξ αὐτῆς εὐχαρίστησις μετεβλήθη μετ' οὐ πολὺ, χάρις αὐτῇ εἰς ἀνυπόφορον ἀνίαν· αἱ διηνεκεῖς ἀρ γοπορίαι αὐτῆς ἐξηρέθιζον καὶ παρώργιζον τοὺς συνοδοιπόρους ἡμῶν, ἕνεκα δ' αὐτῆς ἀπωλέσαμεν θαυμάσιον ἐκδρομήν· διότι χάρις εἰς τὴν ἀνακρίβειαν της δὲν ἐπροφθάσαμεν τὸν σιδηρόδρομον. Οἱ φίλοι μου παρεπονοῦντο σφοδρῶς ἐναντίον της, ἐγὼ δὲ τὴν ὑπερησπιζόμην πρὸ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἐσωτερικῶς τὴν ἐμεμφόμην· τέλος αἱ μετὰ τῶν συνοδοιπόρων ἡμῶν σχέσεις κατήντησαν τόσον δυσάρεστοι, ὥστε ἐπροφασίσθην κατεπειγούσας ὑποθέσεις, ἵνα διακόψω τὸ ταξείδιον καὶ ἐπιστρέψω εἰς Παρισίους.

Ἐννοεῖτε λοιπὸν ἤδη τὴν λύπην μου διὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦτο τοῦ υἱοῦ μου. Μὴ πιστεύσατε ὅμως ὅτι κατηγορῶ τὴν κλίσιν ταύτην καὶ τὴν θέτω πολὺ ὑψηλὰ εἰς τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἠθικῶν ἀδυναμιῶν. Γνωρίζω ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὴν ζοφερὰν τῶν κακιῶν οἰκογένειαν ὅτι δὲν εἶναι ἐλάττωμα τῆς ψυχῆς, ὅτι δὲν ἀποτελεῖ μέρος ποταπῶν καὶ αἰσχρῶν αἰσθημάτων, ἀλλ' ὅτι εἶναι μικρὸν σφάλμα δυσαπόβλητον καὶ ὀλέθριον, ὡς μέγα πρὸ πάντων εἰς ἄνδρα. Ὁ ἀνὴρ ἔχει νὰ δημιουργήσῃ τὸ στάδιόν του, τὰ κοινωνικὰ καθήκοντα, τὸν βίον του, ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας παντὸς ἐπαγγέλματος; ἡ ἀκρίβεια: διότι ὁ μαθητὴς, ὅστις φθάνει ἀργὰ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ μαθήματος, ὁ ἰατρὸς ὅστις ἀργοπορεῖ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐν τῇ κλίνῃ ἀσθενοῦς του, ὁ δικηγόρος ὅστις δὲν εἶναι ἀκριβὴς εἰς τὰ δικηγορικὰ συμβούλια, εἰσὶν ὄντα βλαβερὰ εἰς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς ἑαυτοὺς ἀκόμη ἐπειδὴ χάνουσι τὰ μαθήματα των, τοὺς ἀσθενεῖς των, τοὺς πελάτας των. Οὐδὲν καθιστᾷ ἡμᾶς πλέον ἐχθροὺς ἢ ἡ ἀνακρίβεια, διότι εἶναι εἶδος τι ἀγενείας καὶ ἀπόδειξις λήθης πρὸς τοὺς ἄλλους· οὐδὲν δὲ οἱ ἄνθρωποι συγχωροῦσι τόσον δυσκόλως ὅσον τὸ νὰ τοὺς λησμονῶσιν. Ἐνίοτε μία στιγμὴ ἀργοπορίας κατέστρεψεν ὁλόκληρον τὸν βίον. Ὁ στρατάρχης Γουδίνο Σαὶντ-σὶρ ἀναφέρει ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του ὅτι στρατηγός τις πλήρης ἐνθουσιασμοῦ καὶ στρατηγικοῦ πνεύματος, ἀλλ' ἐκ φύσεως ἀνακριβὴς ἕνεκεν ἀμελείας, ἔχασα τὴν δόξαν βεβαίας νίκης, φθάσας ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἡμισείαν ὥραν μετὰ τὴν προσδιορισθεῖσαν. Πῶς λοιπὸν νὰ πολεμήσω τὴν ἀπαισιον ταύτην ἕξιν τοῦ υἱοῦ μου, εἰμὶ κάτοχος δραστικοῦ φαρμάκου ἀλλὰ δὲν ἀποφασίζω νὰ κάμω χρῆσιν αὐτοῦ.

— Καὶ ποῖον εἶναι τὸ φάρμακον τοῦτο;

— Ἠδυνάμην νὰ τῷ διηγηθῶ τὴν ἱστορίαν τῆς μητρός του, ἠδυνάμην νὰ τὸν τρομάζω παριστῶν εἰς αὐτὸν τὸ κακὸν ὅπερ ἐκείνη μοὶ ἐπροξένησε καὶ εἰς ἑαυτὴν προσέτι διὰ τοῦ κακοῦ τούτου ἐλαττώματος. Ἀλλὰ νὰ προσβάλλω ἐν αὐτῷ τὴν γλυκεῖαν ταύτην ἀνάμνησιν μοὶ φαίνε-

ται ὡς ἔγκλημα· καὶ ἐν τούτοις ἡ ἀσθένεια προχωρεῖ τὰ κληρονομικὰ συμπτώματα πολαπλασιάζονται, ὁ χρόνος φεύγει καὶ αἰσθάνομαι ἑμαυτὸν ἀποτεθαρρυμένον. Ὦ ἔλθετε πρὸς βοήθειαν μου.

Ὁ φίλος μου, μετὰ τὰς λέξεις ταύτας, ἐσιώπησεν ἐγὼ δὲ ἱστάμην συγκεκινημένος καὶ ἀμηχανῶν ἐκ τῆς ἐξομολογήσεώς του.

— Πολὺ καλὰ, εἶπον μετά τινα λεπτὰ σκέψεως εἰς τὸν φίλον μου, ἡ αἰτία τοῦ ἐλαττώματος ὑφ' οὗ πάσχει ὁ υἱός σου εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ· ἂς παρατηρήσωμεν λοιπὸν τα συμπτώματα. Ἡ ἀνακρίβεια εἶναι συνήθεια ἂς ζητήσωμεν ὅθεν τὰς συνειθεστέρας περιστάσεις καθ' ἂς αὕτη παρουσιάζεται, ὡς παραδείγματος χάριν, τὰς συνεντεύξεις διὰ διασκεδάσεις ἢ ὑποθέσεις ἢ ἀκόμη αὐτὰ τὰ γεύματα.

— Ὦ! ἀνέκραξεν ὁ φίλος μου, εὕρετε κυρίως τὴν συνειθεστατην περίπτωσιν καθ' ἣν προκόπτουσιν οἱ ἀνακριβεῖς. Ὁ κώδων τοῦ γεύματος εἶναι διὰ αὐτοὺς φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Καθ' ἑκάστην ἡ ἑξῆς σκηνὴ ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γεύματος· ἡ θέσις τοῦ Ὀκταβίου εἶναι πάντοτε κενή, ἐγὼ βλέπων τὴν ἀνακρίβειαν ταύτην τοῦ υἱοῦ μου κυριεύομαι ὑπὸ θυμοῦ, ἐξέρχομαι τοῦ δωματίου καὶ ἵστσμαι εἰς τὴν κλίμακα κράζων διὰ στεντορείου φωνῆς Ὀκτάβιε... ἀλλ' οὐδεὶς μοι ἀποκρίνεται.

— Ποῦ εὑρίσκεται ὁ Ὀκτάβιος; ἐρωτῶ τὸν ὑπηρέτην.

— Εἶδον τὸν κύριον Ὀκτάβιον διευθυνόμενον πρὸς τὸ μικρὸν δάσος.

— Κράξον αὐτόν! καὶ κροῦσον ἐκ τρίτου τὸν κώδωνα. Καὶ ἰδοὺ ὁ κώδων κρουόμενος βιαίως καὶ αἱ φωναὶ κύριε Ὀκτάβιε, κύριε Ὀκτάβιε! πληροῦσι τὸν κῆπον.

— Πολὺ καλὰ, φίλτατε, αὔριον εἰς τὸ πρόγευμα ἀρχίζομεν τὴν θεραπειαν. Ποίας ἡλικίας εἶναι ὁ υἱός σας;

— Σχεδὸν δεκαπέντε ἐτῶν.

— Λαμπρὰ, δὲν εἶναι πλέον παιδίον ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀκόμη καὶ νέος, τὸ μάθημα ἔσεται ἴσως ἐξαίρετον. Ἐς αὔριον.

(Ἕπεται συνέχεια). Σ. Σ.

ΑΙ ΣΦΑΓΑΙ.

O horror, horror, horror.

Σεξπήαρ, Μακβέθ.

—

Ὁποῖα νέφη σκοτεινὰ σωρεύονται καὶ πάλιν,
τί καταιγίδας φοβερὰς, Πήλιον, ἀτενίζεις;
ἀκούεις γόους, βρυγχασμοὺς, ὑποχθονίων πάλην,
λίμνας αἱμάτων, ποταμοὺς δακρύων ἀντικρύζεις;

—

Ἀπὸ τὰς ὑπωρείας σου τὶ θόρυβος ὑψοῦται,
ποῖος δαιμόνων συρφετὸς ἐκεῖ ἀνακινεῖται,
τί πέπλος αἱματοστεγὴς εἰς τὴν κοιλάδ' ἁπλοῦται,
ὁποία πρᾶξις ἐναγὴς καὶ φοβερὰ τελεῖται;

—

Ὦ βέβαια, οἱ δαίμονες τὴν κόλασιν ἀφῆκαν
καὶ ἦλθον ἐωσφόριον νὰ παραστήσουν δρᾶμα.
Ἴδετε ἤδ' εἰς τὴν σκηνὴν οἱ Τοῦρκοι ἀνεβῆκαν
καὶ σφάζουν γυναικόπαιδα καὶ γέροντας συνάμα.

—

Τὸ αἷμά των θυμίαμα, ὦ Πλάστα, σοὶ προσφέρουν,
κ' ἄσμ' ἀσμάτων πρὸς ἐσὲ ἐκπέμπουσι τοὺς θρήνους.
Ἐξύπνησον Ἰεχωβᾶ, στὴν γῆν ὄλεθρον φέρουν·
κ' ὅπως ἐκεῖνοι πλήττουσι πλῆξον καὶ σὺ ἐκείνους·

—

Ἰδὲ μητέρα, νεαρὸν βαστάζουσαν παιδίον
καὶ ἣν σφαγεὺς Κιρκάσιος διώκει πρὸς τὰ ὄρη
πετ' ἀπὸ βράχου εἰς κρημνὸν, πλὴν φθάνει τὸ θηρίον
Σῶσον αὐτήν, ὦ ὕψιστε, καὶ μὴ ἀργὸς θεώρει.

—

Πλὴν ὄχι. Σὺ ἀμέριμνος κρύπτεσαι ὑπὸ νέφη,
Ἰδοὺ τὴν ἐπλησίασε.., ἀφίνει τὸ παιδίον,
«Σῶσον με μῆτερ» κράζ' αὐτό. Ἐκείνη ἐπιστρέφει
τ' ἁρπάζει... κ' εἰς τὴν ἄβυσσον εὑρίσκουσι μνημεῖον

—

Ὦ ὕψιστε, τὴν ἄσπιλον θὰ σώσῃς κἂν παρθένον
δὲν θὰ ἀφίσῃς τὸ λευκὸν κρῖνον νὰ κηλιδώσουν·
εἰς τὸν ναόν σου τρέμουσα σοὶ ἀναπέμπει αἶνον
Θεὲ, θ' ἀφίσῃς τὸν ναὸν κι' αὐτὸν νὰ βεβηλώσουν.

—

Φεῦ ναί! τὸ ἀπεφάσισας, τετέλεσται.. ὁρμῶσιν
εἰς τὸν ναὸν, αἱμοχαρῆ τὰ στίφη τῆς Ἀσίας
καὶ ἐξ αὐτοῦ τὴν δύστηνον παρθένον ἀποσπῶσιν
καὶ σύρουσιν εἰς τὴν ὁδὸν, οἴμοι, τῆς ἀτιμίας...

Σ. Σ. Σ.